

**Naul nga Pol Muli tevi
Kalesia Nir renge
ROM
Batu nale nga mivsivseni lut
nga parmeteni naul ngel
puto suri**

Jinibb arlesi Pol evi jinibb nga milep re kalesia nir, asi kalesia m̄iniĵ nir, ne tuwi ko mijpari lelingenok. Womu, ko ni oĵi kalesia nir eterter, mian ko re daron nga ni m̄ilesi Iesu renge sel ne Damaskas, ko nolon olwi. Ko ni emajing vajin erpe Aposol, rreknga jinibb san nga Iesu mukoni, asi sia ngavöl eru (20). Ko re daron ngok ko ni ospe suri nospen nga m̄irres re vanu petpeti nir nga Rom mutorir. Ko ni oli kele naul elep tevi kalesia nir. Kerr kele rramrongwos rrapmeteni naul ngok nir esngavöl drromon itul (13) nga marto malum, ko nga marlingir re Naul On. Ko naul nga ni muli tevi kalesia nir renge Rom ospe erres pelak suri nospen nga m̄irres nga Pol mokwerwer suri re majingen sen. Ni owra jinibb jijle nir, m̄eri Isrel nir ko jinibb ne vare nir, arlik re derteren ne nololien. Ko jinibb nir arongwos parmomsawos parres re bbong nosurien ser nga marosuri Iesu Kristo, daron nga marlingi nolor m̄iterter renge ni. Ko nir nga marosuri arlik vajin renge demat tevi Atua, ko Nem̄in On ololi nir arivel sisarow renge nololien ko mijen.

Pol owra “erres” tevi nir

¹ Inu Pol, nuvi jinibb ne majingen se Iesu Kristo. Atua everuse inu tweni nga bevi aposol, ko okonik suri nanu sansan bbong: nosþen nga mĩrres sen. ² Nosþen ngok, Atua erijrij womu pae tevi jinibb sen nir renge jingo propet nir, ko aruli tweni renge Naul On. ³ Nosþen ngok osþe suri Atua Natun, Iesu Kristo nga mivi Numal se kerr. Re devjen ne jinibb, ko ni eak renge metka se Devet. ⁴ Ko re devjen se Atua, Atua eviseni renge derteren nga milep sen nga Iesu evi ni Natun, suri nga muloloi ni mimaur luwi kele re mijen. ⁵ Ko renge Iesu Kristo Atua ololi nuvi aposol san renge nalol nga mĩrres sen, ko okonik nga bololi jinibb ne vare nir renge vanu jijle nir parosuri ko parvijuri Iesu Kristo, puloli nga jinibb pilep parsurövi vajin ni nisen. ⁶ Ko niko majingen suk ejpari kami kele nga kamlik re Rom, nga Atua miveruse kami nga kapivi jinibb se Iesu Kristo.

⁷ Nomok-uli naul ngel tevi kami nga kamlik Rom nga Atua mimrreni kami, ko miverus kami tweni nga kapivi jinibb nga kapon þirres. Nurongwose, Atua Tata se kerr ko Numal Iesu Kristo porok-wilwil se kami ko porlai demat tevi kami renge nalol nga mĩrres se nuru.

Pol owra pian puklue nir

⁸ Womunen, nuwra bowra erres wor tevi Atua suk renge nise Iesu Kristo suri kami jijle. Suri nosurien se kami arok-supsuþe renge iel ngatan þetþeti. ⁹⁻¹⁰ Ko Atua orongwose numrreni temi-þpal bevinuk boklue kami. Nomok-majing sen tevi nolok þetþeti renge nosþen nga mĩrres se

Natun. Ko Atua orongwose nomok-rrormi kami tetajer nabong jikle nga poro bolot, ko nomok-ngoni poro nga lelingenok vajin Atua pimarong ko borongwos vajin bevinuk ji kami. Suri nutriv tuwi le wor tweni nga bololi pirpok. ¹¹ Numrreni temijpal ðelesi kami pirpok ngok, suri nuwra ðela merrenien se Neñin On san tevi kami nga puloli kaptur wor þiterter. ¹² Merrenien ngok nga mosþe ngok evi nga rrapwer jilijle kerr tevi inu nosurien suk ko tevi kami nosurien se kami. ¹³ Ko niaken suk nir, nuwra kaprongwose nga vavis kis le pa, nuwra bevinuk ji kami; ko ejpari lelingenok, sete nurongwos wore. Nuwra ðetawe wenen sopen ji kami þirpe nga mololi pa ji jinibb ne vare ðinij nir. ¹⁴ Suri Atua elngik pa nga ban wor ji jinibb þetþeti nir, jinibb ne dis, ko jinibb ne liven vanu; nir nga norongwosien ser mutoe, ko nir nga norongwosien ser mijkie. ¹⁵ Ko niko numrreni lenglengen ðewerwer suri nosþen nga ðirres tevi kami kele nga kamlik Rom.

Derteren ne nosþen nga ðirres

¹⁶ Nuosuri nosþen nga ðirres ngok sete orongwos þiasi nawon daron nga ðewerwer e, suri derteren nga milep se Atua oto ren nga moklila mauren tevi jinibb jikle nir nga marosuri. Erpok re ðeri Isrel nir womu, mian ko vitunen re jinibb þetþeti nir vajin. ¹⁷ Ko Atua eviseni sel sen nga ni puloli jinibb parmomsawos þirres rengen. Sel nen etipatun re nosurien ko owlukis bbong re nosurien, ejpari bongsin mawos nga marmomsawos ðirres þetþeti vajin. Naul On owrai erpok re nga musþe mirpel: ‘Ni

nga mumomsawos m̃irres suri nosurien sen kis kobbong, m̃ernen ko pimaaur.’

Jinibb nir arivel lingi Atua pa osuw

¹⁸ Atua eviseni pa lolaren sen re melrin vini iel ngatan. Lolaren sen ngok oto tere murrun nga marsij nir se jinibb nir nga marvilvil ore were-tunen suri nololien ser nga marsij. ¹⁹ Lolaren sen oto terer erpok suri oto limjer ko pa nga parongwose Atua. Erpe Atua eviseni pa ni tevir. ²⁰ Sete arleslesi Atua, ko arlesi mawos mae erres rengen nanu nir nga Atua mulolir, m̃itipatun nga muloli iel ngatan rengen derteren sen nga sete orongwos pusuw. Arongwos pae erres p̃elak nga Atua ko ololi nanu ngok nir. Ko niko gerisen ser ejkie. ²¹ Suri arongwos pae Atua, ko sete artori erpe Atua, ko sete arwera erres wor tevi. Norrorrmien ser owlu elep, ko sete ejpari nanu san. Ko norrorrmien ser arlengleng vajin ko armalik. ²² Nir arwera norongwosien ser elep, ko arnganga nawon temijpal. ²³ Ko arkelkele Atua nga mimaur tuwi ngok vini, ko nga nosrövien sen milep, ko arsurövi wanie vajin nanu nga jinibb mulolir re nevren nga misavi rrongrrongvi jinibb, rreknga numön, rreknga num̃et, nanu nga marmaur mumrrol kobbong, pian ko parmij kobbong.

²⁴ Ko niko Atua elngilngir nga parloli sev nga marsij nga nolor marmerrenir, ko arok-loli nanu nga marsij tevi nir sisamis lululweni. ²⁵ Atua elngilngir erpok suri arkelkele weretunen suri Atua ko arla vajin nga mivi gerisen ela wani. Ko arlot tevi ko arvijuri sev nga Atua mulolir

kobbong, ko Atua ejki. Ko Atua ni esansan kobbong erres osorsan nga parsurövi tuwi ngok vini. Pirpok ko.

²⁶ Ko ngok Atua elngilngir nga parvijuri nanu nga marsij nga nolor marmerrreni karkare nir. Nesevin nir arkelkel arla wani milnge diwen ser nir, ko ngok arlokloksi murrun nga musorsan. ²⁷ Ko erpok kele re norman nir. Nir arlinglingi sel nga musorsan nga parkorti tevi nesevin, ko armerrmerreni temijpal lululweni nir, ko arok-loli nanu nga marsij tevi nir lululweni. Ko Atua erpe otorrlai pa nir rengen sev nga miplari pa jir suri nanu nga marsij nga marlolir.

²⁸ Ko suri armusus partori norrorrmien suri Atua, ko niko Atua vajin elngilngir rengen norrorrmien ne lenglengen ser ko nololien nga marsij ser. ²⁹ Nolor owun saute nanu lele nir nga marsij, nolor ela nanu jikle, arok-ungasi jinibb. Nolor owun saute lol lelep, murrun nga marevji pini jinibb, balpalen, gerisen, murrun nga marloli nawone misij tevi jinibb, ko arivi jungwarwar. ³⁰ Arok-linglingi nawon nale gerisen, arok-ungasi Atua, arok-rij teweswasi, batur eterter, arok-rij melmelas, armurri suri parloli pisij, arok-rong tweni tata ko tasu ser nir. ³¹ Norrorrmien ser ejkie, ko arok-tor otvi rijrijen ser, ko sete arrorrmirraggrag jinibb. ³² Arongwos pae nale nesesreien se Atua nga muwra nir nga marok-loli mirpok parmij ko wor, ko arok-loli malum wore ko. Ko mare nen kele, arok-rij erres suri nir nga kele marloli mirpok.

2

Atua ãiwer sesesre lat nga puto suri tevi jinibb nir renge sel nga mumomsawos

1-2 Rramrongwose, Atua ololi nanu nga mumomsawos kobbong daron nga mutur vitrangi jinibb nir nga marok-loli nanu nir nga marirpok. Ko nik vajin nga komok-wer lokloksi jinibb ñiniñ nir, nik lweni kupasi pirpese? Suri daron nga komok-wer lokloksi jinibb ñiniñ, komok-wer lokloksi lweni nik, suri nik lweni komok-loli nanu mawos nen nir. ³ E selek, nik komok-loli nanu mawos nen bbong nga komok-wer lokloksi jinibb ñiniñ nir suri! Ko kurrormi nik ma Atua sete orongwos ãiwer lokloksi nik? Pirpese? ⁴ Rrek nik kurrormi Atua ãitlasi tweni nawon tama nololien som? Ewretun, Atua oktori selsale jinibb nir erres temijpal, ko oktori totoni nolon epriv temijpal. Ko sete kurongwose Atua nolon nga ñirres ngok owra bbong pirvei lweni nik nolom pulululwi? ⁵ Ko nik nga nolom ñiterter ko mumusus pulululwi, komok-ser kortoni kobbong nanu nir nga Atua pia-wer lokloksim surir renge nabong nga ni pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir renge murrun mawos sen, ko lolaren sen pia-rremali. ⁶ Re nabong nen, Atua pia-wuli jinibb sisamis nir pusorsan tevi majingen sisamis ser. ⁷ Nir nga martori majingen nga marres ser martarter, ko niko marok-ãelãelak suri nga Atua ãilesir erpe parres ko pusrövir ko ãilai mauren nga sete orongwos pusuw, tevi nir nga ngok ko Atua ãilai mauren ne tuwi ngok vini tevir. ⁸ Ko nir ma nga marok-rrormi lweni kis nir lweni

ko sete arvijuri weretunen, ko arvijuri bbong murrun nga m̃isij, tevi nir nga ngok ko Atua p̃ilai lolaren nga milep sen tevir. ⁹ Ko jinibb jijle nir nga marok-loli m̃isij parla norongen nga m̃isij ko norongen karkar nga marsij nir, womujnen re m̃eri Isrel nir, ko vitunen re jinibb p̃etp̃eti nir vajin. ¹⁰ Ko jinibb jijle nir nga marok-loli m̃irres parla demat ji Atua, ko Atua pusr̃ovir ko puosurir, womujnen re m̃eri Isrel nir, ko vitunen re jinibb p̃etp̃eti nir vajin. ¹¹ Suri Atua ololi omomsawos osorsan kobbong tevi jinibb jijle nir.

¹² Jinibb ne vare nir arrelenge nale nesesreien se Moses. Arok-loli esij, ko arok-mij ko wor suri iok kobbong; Atua sete pivijuri nale nesesreien se Moses daron nga pia-wera suri lat nga puto suri tevir. Ko m̃eri Isrel ma nir nga martori nale nesesreien se Moses ko nga marok-loli m̃isij, ko Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi nir renge nale nesesreien ngok. ¹³ Suri sete jinibb san orongwos pumomsawos p̃irres re nga mok-runge nawone nale nesesreien, ko re bbong nga mok-vijuri nale nen. ¹⁴ Ewretun, jinibb ne vare nir sete arongwose nale nesesreien. Ko daron nga marvijuri bbong nir nolor ko arloli osorsan tevi nale nesesreien, erpe artori pa nale nesesreien, weretunen sete jinibb san elai tevir. ¹⁵ Murrur ngok eviseni nga Atua elngi nale nir nga nale nesesreien muwrair oto pa renge nolor. Norrorrmien ser kele eviseni kele nanu ngok, suri nabong sapon arongwos pae nga marloli m̃isij, ko nabong sapon arongwos pae nga marloli m̃irres. ¹⁶ Ko pia-irpok renge

nabong nga Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir nga nomok-werwer suri renge nospen nga mĩrres. Re nabong nen, Atua piakoni Iesu Kristo pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir pusorsan tevi norrorrmien ser nga muto silveni pa re nolor.

Nale nesesreien sete orongwos pĩla nawone se mĩeri Isrel nir

¹⁷ Ko kami mĩeri Isrel nir, rrek sete erres p̃elak re kami. Kambibto re nale nesesreien, ko kamrij melmelas re nga kamrongwose Atua. ¹⁸ Ko kamrongwos pae marongen se Atua, ko kamlesi wos pae sev nga mĩrres, suri marvisviseni pa kami renge nale nesesreien. ¹⁹ Ko kamok-wera eterter nga kamivi mĩerwomu re metrrorr nir, ko kamivi moron se nir nga marlik re nemalik, ²⁰ ko kamivi jinibb nevisvisenien se lartul nga marlengleng ko se nir kele nga sete marongwose nanu san. Suri renge nale nesesreien nga kamtori ngok, aruli tweni p̃etp̃eti pa norongwosien ko weretunen. ²¹ Nanu ngok arivi weretunen nir. Ko erpese kami nga kamokvisviseni jinibb mĩnij nir, sete kamokvisviseni lweni kami nir? Kamok-werwer tere venao, ko erpese kami kamok-vevna? ²² Kamok-wer ore murrun nga marok-venae nesevin, ko erpese kami kamok-venvenae nesevin? Kamok-ungasi atua mĩnij nir, ko erpese kamok-evna renge naim on ser nir? ²³ Kamok-rij melmelas renge nale nesesreien, ko kamok-tor ototvi kele kobbong. Erpok kamok-lokloksi nise Atua. ²⁴ Re iok eplari

erpe Naul On muwrai pa, ngel: 'Jinibb ne vare nir arok-rij esij suri Atua suri bbong kami.'

²⁵ Ko re nga kaman pa renge bae se m̃eri Isrel nir, ko kamlik erres, poro bbong kaptori nale nesesreien ser. Ko poro nga kamok-tor otvi nale nesesreien, ko kamsorsan vajin tevi jinibb ne vare nir nga sete maran renge bae. ²⁶ Suri poro nga jinibb ne vare san nga sete mian re bae otori sev nga nale nesesreien se m̃eri Isrel nir muwrai, erpe ean pa re bae ko osuw. ²⁷ Ko nir vajin nga sete marevji niber renge bae ko nga marosuri ma nale nesesreien parwer lokloksi kami nga nale nesesreien ko bae muto ji kami, ko kamok-tor ototvi nale nen nir. ²⁸ Si evi jinibb weretunen se Atua? Sete evi nir nga martori kis bbong nanu ne vare nir, erpe bae nga marloli vare re nibe jinibb. ²⁹ Ko jinibb weretunen se Atua rramlesi wose renge nolon. Ni ko bae sen oto re nolon, renge nem̃in ko sete renge niben. Ko ni ko sete jinibb nir arij erres suri, ko Atua ma.

3

Murru Atua omomsawos erres tetajer

¹ Ko poro pirpok, nga m̃eri Isrel nir kele arivi jinibb ne nololien osorsan tevi jinibb ne vare nir, ko m̃eri Isrel nir nga martori bae ser, liken ser erresres renge jinibb ne vare nir erpese? ² Ejki, arlik ko pa erresres renge nanu elep. Womujnen, Atua elai nale sen tevir. ³ Weretunen, nir sapon sete arosuri. Ko murrun ser ngok orongwos puloli Atua p̃il

ngilngir? ⁴ Ejki rres nawon! Jinibb jikle arongwos parkerkeris, ko Atua sete orongwos ðikrekris. Suri Naul On owra ‘Niko parlesi wose nga nik Atua kummomsawos daron nga kumrij, ko kupasi daron nga marwera parwer lokloksi nik.’

⁵ Ko poro ðerij vajin pirpe jinibb rres nurongwos bowra “O, sel nga ñisij se kem ñeri Isrel nir ololi jinibb nir arongwose parmeteni viringsi ðirres ðelak tevi sel nga ñirres ðelak se Atua. Ko niko sete osorsan nga Atua ðiwer lokloksi kem suri sel nga ñisij se kem.” ⁶ Ejki rres nawon! Poro pirpok, ko Atua pia-wera suri lat nga puto suri tevi jinibb nir ne iel ngatan pirpese? Suri jinibb jikle nir arisij arirpe kem.

⁷ Ko poro pivi weretunen nga weretunen se Atua eplari elep ðelak suri gerisen suk, ko suri sev marwer lokloksi inu merpe malum jinibb nga ñisij? ⁸ Ko poro pirpok, vesan kele ko jinibb san tuwra “Bololi ðisij, ko nanu nga ñirres piplari rengen.” Nir sopor arij pa esij suri inu arsupsuþe pa nga inu nomok-rij mirpok. Erres ðelak nga Atua pia-tor vitrangi nir suri nale ser ngok.

Jinibb san ejki rres nawon nga mumomsawos ñirres

⁹ Ko pirpese vajin? Kem ñeri Isrel nir namomsawos asie jinibb ne vare nir? Ejki. Suri erpe nga mowrai pa, kem ñeri Isrel nir ko jinibb ne vare nir kele rramrorsan, rramlik re derteren ne nololien. ¹⁰ Suri Naul On owra ‘Sete san omomsawos, ejki rres nawon. ¹¹ Sete san

orongwose, sete san eplak tweni nga purongwose Atua. ¹² Nir p̄etp̄eti arivel lingi pa Atua, nir jijle arloli esij. Sete san okloli erres, jinibb san ejki rres. ¹³ B̄irisl̄ar erpe dobbi jinibb san nga setewor martevni ore, ler armotot; nemer arok-kerkeris, nevl̄u jingor arsīj arirpe num̄et korpila, nale ser arerngis. ¹⁴ Jingor owun saute rijen nga marsij nga marpelari renge nolor nga markarkar, ¹⁵ nevrer esisarow nga parevji jinibb. ¹⁶ Lat jijle nga maran e, arlokloksi p̄etp̄eti nanu nir, ¹⁷ ko arrelenge sel ne demat. ¹⁸ Ko metutuen se Atua sete oto sapon re nolor.'

¹⁹ Ko rramrongwose nga nale jijle ne nale nesesreien owrai tevi nir nga marlik rengen, ngok m̄eri Isrel ko nir. Ko niko nir jijle jingor arwonwon vajin, setemun arongwos para-wera kele nanu san. Atua pia-tor vitrangi nir, ko jinibb p̄etp̄eti nir, suri nololien nga marsij ser.

²⁰ B̄erij otvi vajin, bololi nale suk pumrrol: jinibb san ejki rres nawon nga murongwose pumomsawos p̄irres re no Atua re nga mivijuri nale nesesreien nga Moses m̄ilai tevi m̄eri Isrel nir. Renge ma nale nesesreien arlesi wose nololien ser.

Jinibb san orongwos pumomsawos p̄irres renge nosurien kis kobbong

²¹ Ko Atua eviseni vajin sel sen nga puloli jinibb pumomsawos p̄irres. Sete eplari renge nale nesesreien, ejki. Ko nale nesesreien ko propet nir arjuji tweni. ²² Atua puloli jinibb p̄etp̄eti parmomsawos parres poro bbong parosuri Iesu Kristo. Suri kerr jijle rramsorsan

kobbong. ²³ Kerr jikle rramloli nololien ko rrammumrrol re nosrövien se Atua. ²⁴ Ko rrammomsawos rramrres nawon suri nalol nga m̃irres sen kobbong, erpe sete rramloli nanu san suri. Iesu Kristo kobbong ojri lweni kerr. ²⁵ Atua elngi Iesu Kristo nga pimij nga puloli sel renge drra ne mijen sen nga p̃itlasi tweni nololien nir se jinibb nir nga marosuri. Iok eviseni nga Atua ololi omomsawos erres re nga mimalie nololien se b̃irterwarreng nga womu sopor, ²⁶ suri nolon nga mipriv. Atua eviseni tevi kerr lelingenok nga ni mumomsawos m̃irres re nga sete m̃iwer lokloksi nir ngok, suri Iesu Kristo emij esre nir.

²⁷ Si vajin orongwos p̃irij melmelas? Sete jinibb san. Ko suri sev? Ko suri kerr sete rrammajing tweni liken mawos se kerr re nga rramvijuri nale nesesreien, ko re bbong nga rramosuri Iesu Kristo. ²⁸ Suri nomok-werai eterter nga jinibb san orongwos pumomsawos p̃irres renge nosurien kobbong, sete renge majingen ne nale nesesreien. ²⁹ Ko evi weretunen nga m̃eri Isrel arok-wera “Atua evi Atua se kem kis kobbong”? Ejki, evi kele Atua se jinibb ne vare nir. ³⁰ Suri Atua esansan bbong, ko okloli osorsan tevi m̃eri Isrel nir nga maran pa renge bae ser, ko tevi jinibb ne vare nir, nga sete maran re bae. Nuru korti, Atua okloli ormomsawos erres suri bbong nosurien se nuru. ³¹ Ko re iok nuwra bejkie nale nesesreien suri nosurien? Ejki rres nawon, nutori ko wor mare.

4

Epram omomsawos suri bbong nosurien sen

¹ Ko pirpese vajin re Epram, batu tata se kem m̃eri Isrel nir? ² Poro nga Epram omomsawos erres suri nga mivijuri nale nesesreien, ko orongwos p̃irij melmelas suri. Ko ejki, ni sete orongwos p̃irij melmelas re no Atua. ³ Suri Naul On owra 'Epram osuri Atua, ko Atua elesi vajin erpe ni omomsawos erres.' ⁴ Poro jinibb san p̃imajing tweni nowlin, ko parlai wor nowlin ko suri majingen sen ngok, sete parlai pirpe merrenien san. ⁵ Ko poro jinibb san sete p̃imajing, nanu nga marlai tevi vajin pivi merrenien. Erpok ko, jinibb san poro puosuri Atua nga mokloli jinibb nga marsij marmomsawos m̃irres, ko poro m̃ernen sete p̃imajing suri majingen ne nale nesesreien, ko Atua vajin p̃ilesi ni omomsawos erres suri nosurien sen ngok kobbong. ⁶ Erpok kele Numal Devet erij erres suri jinibb san nga Atua m̃ilesi mumomsawos m̃irres sete renge nga mivijuri nale nesesreien: ⁷ 'Jinibb nga Atua m̃itlasi tweni nololien sen ko musuw, elik pa erres vajin. ⁸ Jinibb nga Atua m̃itlasi nololien sen elik erres.'

⁹ Ko rijen nga m̃irres ngok oto re nir nga maran pa re bae se m̃eri Isrel nir, rreknga re nir nga sete maran? Erpese re Epram? Suri erpe nga rramlesi pa, Naul On owra 'Atua elesi erpe ni omomsawos erres'. ¹⁰ Ko re wosenen, daron nga Atua muloli mirpok, ko Epram ean pa re bae, rreknga ejki wor? Ejki ko wor, setewor ean wor. ¹¹ Ni bae sen evi pa nelesien ko san nga mivini vitu nga miviseni limjer nga ni omomsawos pa erres. Ko ni omomsawos erres erpok suri bbong nosurien sen, daron nga setewor mian re bae

sen. Ko niko ni evi batu tata se nir nga marosuri ko nga sete maran re bae se m̃eri Isrel nir, ko nga Atua m̃ilesir marmomsawos m̃irres suri nosurien ser. ¹² Ko evi kele batu tata se nir nga maran pa renge bae se m̃eri Isrel nir, ko nga marvijuri kele bbötö Epram re nosurien sen nga muto pa jin daron nga ni setewor ean re bae.

Atua ololi rijrijen sen tevi Epram suri Epram nosurien sen

¹³ Rijrijen nga Atua muloli tevi Epram ko tevi metka sen, nga nir para-lai iel ngatan, sete eplari renge nale nesesreien se m̃eri Isrel nir, ko eplari bbong suri Epram omomsawos erres renge nosurien sen. ¹⁴ Ko poro nga nir nga marvijuri nale nesesreien se m̃eri Isrel nir para-lai iel ngatan, ko niko nosurien vajin evi nanu nawon, ko rijrijen ngok se Atua evitan nawon. ¹⁵ Ko ejki, nale nesesreien ervei bbong lolaren se Atua. Suri poro nga nale nesesreien pijki, ko nololien kele pijki. ¹⁶ Ko niko rijrijen ngok se Atua oto renge nosurien, ko evi vajin merrenien. Ko ngok, metka ngok nir p̃etp̃eti para-lai, sete nir kis nga renge nale nesesreien se m̃eri Isrel nir, ko nir p̃etp̃eti nga nosurien ser mutoe mirpe Epram. Ko ngok Epram evi vajin batu tata se kerr p̃etp̃eti. ¹⁷ Erpe Atua muwrai renge Naul On: ‘Nulngi nik kuvi batu tata se jinibb ne vanu pilep.’ Ko re no Atua nga Epram muosuri, rijrijen ngok otur. Atua ngok nalol nga m̃irres sen erres p̃elak. Ni okla mauren tevi nir nga marmij, armaur luwi kele, ko okloli nanu nga sete marto, arpelari arto. ¹⁸ Ko rijrijen se Atua nga m̃ilai tevi Epram owrai

nga ni metka sen pilep lenglengen, ko erpok ni pivi batu tata se jinibb ne vanu pilep.

Ko Epram osuri nale ngok eterter, ko etravi eterter nga pia-pelari. ¹⁹ Nosurien sen ngok sete otor wolwolue sapon, ejki, otori totoni vane, ewretun ni etra temijpal ko ni orrorrmi ni sete orongwos pivasus. Niben etra lenglengen, osorsan erpe pimij, suri sia sen oji ongut (100). Ko Sera keke em̃er. ²⁰ Ko Epram sete elngilngi nosurien sen, ko sete orong tweni rijrijen se Atua. Ko ni oksurövi Atua, ko okrujrujoni keke nosurien sen p̃iterter re Atua. ²¹ Ni orongwos kemkam̃e nga Atua nga m̃ila rijrijen ngok tevi evter temijpal ko pa nga puloli suri. ²² Ko re nga Epram muosuri Atua mirpok, ko Atua elesi ni erpe ni omomsawos erres, erpe nga Naul On muwrai.

²³ Ko nale ngok sete aruli suri ni kis, ²⁴ ko aruli keke suri kerr jijle nga Atua pia-lesi nosurien se kerr pirpe rrammomsawos m̃irres. Kerr rramosuri Atua nga muloli Numal se kerr Iesu Kristo mimaur luwi keke renge mijen. ²⁵ Iesu ngok, arlingi re mijen suri nololien se kerr, ko Atua ololi emaur luwi keke re mijen nga puloli kerr rrapmomsawos p̃irres.

5

Demat ko neiren

¹ Ko ngok, rrammomsawos erres pa suri nosurien se kerr, ko sete suri rramvijuri nale nesesreien se m̃eri Isrel nir. Ko rramlik vajin renge demat tevi Atua suri Numal se kerr Iesu Kristo. ² Suri Kristo keke, rramjipari pa mauren

ngel se Atua nga rrammaur rengen. Ko rrañir vajin suri rramrongwose rrapa-jipari nosrövien se Atua. ³ Ko sete re iok kis kobbong, ko rrañir kele suri norongen nga ñisij nga jinibb nir marok-loli tevi kerr. Rrañir, suri rramrongwose norongen nga ñisij ngok puloli nolo kerr p̃iterter, ⁴ ko ngok vajin nalol nga ñitra ñirres puto renge kerr. Ko ngok, norrorrmien se kerr p̃iterter kele wor vajin re Atua renge sev nga rramteravi jin. ⁵ Ko rramrongwose rrapa-lai ko pa nanu ngok nir nga rramteravir ji Atua, suri Atua ejivreni merrenien sen renge nolo kerr re nevre Nem̃in On sen nga ñila tevi kerr.

⁶ Renge daron nga rramtor pot malum, erpe sete rramrongwos rraploli lweni nanu san se kerr, ko Kristo emij sere kerr jinibb nga rramsij nir. Ko ololi erpok re daron momsawos nga Atua ñilngi. ⁷ Renge devjen ne jinibb, eterter nga san pimij suri jinibb san, poro ñernen pivi jinibb nga mumomsawos. Rrek poro nga ñernen p̃irres p̃elak, rrekma san pia-mij ko wor suri. ⁸ Ko Atua ma eviseni ni merrenien sen nga mimrreni kerr temijpal, re nga Kristo mimij suri kerr daron nga rramivi jinibb nga rramsij malum. ⁹ Ko lelingenok vajin rrammomsawos erres suri drra ne mijen sen. Ko rramrongwos kemkañe vajin nga ni pia-loli rrapa-asie lolaren se Atua vajin, suri ngok erpe nanu nga ñisisarow vajin renge kerr. ¹⁰ Suri daron nga rramivi malum devje nuval se Atua, ko mijen se ni Natun ololi rramivi vajin sele Atua. Ko evi vajin nanu nga ñisisarow nga rrapa-asi, suri rramivi pa sele Atua, ko Kristo

emaur luwi pa reнге derteren. ¹¹ Rrapa-asi ko wor, ko rrařir kele reнге Atua suri Numal se kerr Iesu Kristo, nga mivi nevre Atua nga muloli rramivi vajin sele Atua.

Atam ko Iesu Kristo

¹² Erpok ko, nololien mivini iel ngatan reнге jinibb sansan kobbong, Atam, ko nololien ngok ololi mijen kele mivini. Ko mijen mian vajin re jinibb jikle, suri jinibb jikle arloli nololien. ¹³ Ko ngok, nololien oto womu ko pa iel ngatan osuw, ko vitunen nale nesereien se m̃eri Isrel nir mia-vini vajin. Ko sete areve nololien poro nale nesereien mijki. ¹⁴ Ko ewretun, mijen orrul totkoni jinibb řetřeti nir, m̃itipatun re Atam mijpari daron nga Moses m̃ila nale nesereien. Nir řetřeti armij, ewretun nir nololien ser sete arlelep jipari nga Atam, nga mutor otvi nale mawos se Atua. Ko re nga Atam m̃isan muloli nololien mivini iel ngatan, rramlesi rrurrngi Kristo nga řisan pia-la tweni nololien ngok.

¹⁵ Ko merrenien se Kristo elep asi wor nololien se Atam. Ewretun, jinibb elep armij reнге nololien se Atam esan. Ko merrenien ma se Atua ko nelaien nawon nga Iesu Kristo m̃isan m̃ilai suri ni merrenien sen tevi jinibb elep, ngok elep řelak asi. ¹⁶ Ko nelaien ngok wenen sete erpe wenen ne nololien se jinibb sansan ngok. Suri wenen ne nololien sansan ngok evi nga Atua putor vitrangir; ko wenen ma ne nelaien ngok ololi jinibb armomsawos, ewretun nololien ser sete sansan, elep ko wor. ¹⁷ Ewretun, mijen orrul totkoni jinibb nir suri jinibb sansan bbong nga muloli nololien sen. Ko ewretun temijpal, kerr

nga rramlai merrenien nga muwun saut se Atua ko nga rramivi vajin jinibb nga rrammomsawos nawone ren, kerr vajin rraprrul totkoni mauren ko rrapbböt renge nololien suri Iesu Kristo esan.

¹⁸ Ko erpok ko, nololien se jinibb sansan kobbong ololi evter nga Atua putor vitrangi jinibb jijle nir. Ko erpok kele, majingen nga mumomsawos mĩrres se jinibb sansan kobbong ololi jinibb jijle nir parasi re iok ko parlai mauren nga mumomsawos mĩrres. ¹⁹ Ko niko, jinibb elep arini arivi jinibb ne nololien suri jinibb sansan otor otvi nale. Ko erpok kele, jinibb elep arini arivi vajin jinibb nga marmomsawos mĩrres suri jinibb sansan otori suri nale.

²⁰ Atua ela nale nesesreien nga puloli jinibb parlesi wose limjer nololien ser nga muwun saut. Ko merrenien ma se Atua owun saut asi temijpale vajin. ²¹ Tuwi, nololien orrul totkoni kerr renge mijen. Ko lelingenok vajin merrenien se Atua orrul totkoni kerr, ko suri Iesu Kristo Numal se kerr rrammomsawos erres, ko rraplai mauren ne tuwi ngok vini.

6

Rrammij jile re nololien

¹ Ko pirpese vajin? Rraplik renge nololien, nga merrenien se Atua piplari puwun saut?

² Ejki rres nawon! Kerr rrammij jile, ko niko rramtor otvi derteren ne nololien. Ko pirpese vajin rrapok-maur malum renge nololien ngok?

³ Rrek sete kamrongwose nga renge daron nga marpaptaese kami nga kapivi se Iesu Kristo, ko

arpaptaese kami kele renge mijen sen. ⁴ Erpe renge baptaesen se kerr, erpe artevni kerr tevi ni renge mijen sen. Oto erpok nga kerr kele rramrongwos rrapmaur renge mauren nga mimerr, pirpe Iesu Kristo mimaaur luwi kele re mijen suri nosrövien ne derteren nga milep se Tata sen. ⁵ Ko suri rramlik erpe artevni kerr tevi ni re mijen sen, ko niko rramrongwos pae nga rrapmaur luwi kele re mijen pirpe ni, rrapa-korti tevi ni. ⁶ Ko rramrongwose, mauren nga mĩtra se kerr emij tevi Kristo renge nai pelaot, ko ngok olokloksi nibe kerr nga mokloli nololien. Ko niko setemun vajin rrapivi demij maur ne nololien. ⁷ Suri si nga mimij, evel sisarow vajin re devjen ne nololien.

⁸ Ko suri rrammij tevi Kristo, ko niko rramosuri nga rrapa-maur kele tevi. ⁹ Ko rramrongwose Kristo, nga Atua muloli mimaaur luwi kele pa re mijen, setemun pia-mij kele, suri mijen setemun orrul totkoni. ¹⁰ Re mijen nga mimij ren, ko emij vesansan kobbong, ko otor otvi derteren ne nololien ko osuw. Ko mauren sen nga mimaaur rengen vajin, ko emaur korti luwi tevi Atua. ¹¹ Ko kami, kapmeteni lululweni kami erpe kammij ko kamtor otvi derteren ne nololien, ko kammaur korti luwi tevi Atua suri Iesu Kristo.

¹² Ko niko, sete kaplingi nololien purrul totkoni nibe kami, nga kaposuri nanu nga marsij nga nibe kami marmerrrenir. ¹³ Ko sete kaplingi murrurmurr ne nibe kami san pivi nevre nololien, pijki. Ko kaplai kami p̃etp̃eti tevi Atua erpe kammaur luwi re mijen. Ko murrmurru

kami vajin nir parivi nevre Atua nga parok-loli pumomsawos p̄irres. ¹⁴ Ko niko nololien setemun purrul totkoni kami, suri setemun kamlik re nevre nale nesesreien, ko kamlik vajin rengo nevre merrenien se Atua.

Demij maur rreknga slev ne murrun nga mumomsawos

¹⁵ Ko pirpese vajin? Rrek rraploli nololien suri setemun rramlik re nevre nale nesesreien ko rramlik re nevre merrenien se Atua? Ejki rres nawon. ¹⁶ Rrek sete kamrongwose nga poro nga kammarong kapivi demij maur se jinibb san, ko setemun kamiel sisarow vajin, ko kapvijuri wor m̄ernen ko. Ko erpok ko, poro nga kapmarong kapvijuri sel ne nololien, ko derteren nen orrul totkoni vajin kami ko pa, ko kapamij ren. Ko poro nga ma kapmarong kapvijuri nale se Atua, ko kapa-asi ko, kapa-momsawos p̄irres. ¹⁷ Ko rramwera erres wor elep tevi Atua suri kami. Suri womu kamivi demij maur ne nololien, ko lelingenok vajin kamvijuri tevi nolo kami nevisvisenien nga m̄irres nga marvisviseni kami ren. ¹⁸ Murrun ne nololien setemun orrul totkoni kami vajin, ko kamivi vajin demij maur ne murrun nga mumomsawos.

¹⁹ Nomok-rij rrongrrongvi suri demij maur nir ngok nga puloli kaprongwose p̄irres. Ko niko, kapmarong vajin kapvijuri p̄etp̄eti p̄irres sel nga mumomsawos, pirpe demij maur san mivijuri p̄etp̄eti numal sen. Ko ngok puloli kapaon p̄irres. Ko setemun kampirpe bonevis nga kamok-vijuri sel nga sete muwokwok ko nololien se kami muwun saut ren. ²⁰ Suri re wosenen,

kamirpe demij maur ne nololien, ko murrun nga mumomsawos derteren nen ejki re kami. ²¹ Ko lelingenok vajin, no kami esij suri nololien ngok nir. Ko wene nir arirpese re wosenen? Suri bongsir para-vini re mijen. ²² Ko lelingenok vajin, murrun ne nololien derteren nen ejki re kami, ko kamirpe vajin demij maur se Atua. Ko wenen nga kaplai vajin evi murrun nga muon m̄irres, ko bongsin pia-vini re mauren ne tuwi ngok vini.

²³ Bowra ototvi vajin, bololi nale suk pumrrol: nowli nololien evi mijen. Ko merrenien ma se Atua evi mauren ne tuwi ngok vini, rurrngi Iesu Kristo Numal se kerr.

7

Nale rrongrrongvien ne totkoien

¹ Niaken suk nir, kami kamrongwose nale nesereien se m̄eri Isrel nir. Ko niko kamrongwose nga nale nesereien derteren nen oto re jinibb san daron nga mimaur malum. ² Ko erpok, re nesevin san nga m̄ilik ji diwen sen, ko nale nesereien esre totoni tevi diwen sen daron nga diwen sen mimaur malum. Suri owra nir nga marlik pa ji diwen ser sete arongwos parkorti tevi norman m̄inij. Ko poro nga diwen sen pimij vajin, ko erpe artelasi tweni vinnen vajin renge nale nesereien nen nga m̄isre totoni tevi diwen sen. ³ Ko poro nga diwen sen mimaur malum ko vinnen pukorti tevi norman m̄inij, ko ngok otor otvi pa nale nesereien nen vajin, ololi pa esij. Ko poro nga diwen sen emij, ko nale nesereien

nen setemun orrul totkoni vajin, ko ni sete ololi esij poro pukorti tevi norman m̃inij.

⁴ Ko kami niaken suk nir, kamirpe vinnen. Ko kami kammij re devjen ne nale nesesreien reнге mijen se Kristo. Ko erpe kamkorti vajin tevi diwen m̃inij vajin, nga kamkorti tevi Kristo. Ko Kristo emaur luwi re mijen nga kami kapwene wenen se Atua. ⁵ Daron nga rramlik malum reнге mauren tera se kerr, ko norrorrmien nga marsij se kerr nga nale nesesreien mukonkonir armajing reнге nibe kerr, nga rrapwene wenen ne mijen. ⁶ Ko lelingenok vajin, artelasi tweni kerr reнге nale nesesreien, erpe rrammij lingi, ko setemun orrul totkoni kerr. Ko rramm̃ejmajing vajin reнге sel nga mimerr se Nem̃in On, ko sete reнге sel nga m̃itra, sel ne nale nesesreien.

Nololien evi nanu nga m̃isij p̃erp̃er

⁷ Ko rrapwera pirpese vajin? Rrapwera nale nesesreien esij? Ejki rres nawon! Poro nga nale nesesreien pijki, ko sete borongwose nanu nga m̃isij. Erpe poro nga nale nesesreien nen pijki nga muwra 'Sete kupmerrmerreni karkar nanu san se jinibb m̃inij', ko sete borongwose vajin nga murrun ngok esij. ⁸ Ko nololien eska sel sen reнге nale nesesreien, ko emajing vajin reнге inu merrenien karkar lele nir. Ko poro nale nesesreien ejki, ko nololien emij vajin, derteren nen ejki rres nawon. ⁹ Ko bonevis, daron nga nale nesesreien ejki wor, ko inu numaur. Ko nale nesesreien evini vajin, ko nololien emaur vajin, ¹⁰ ko inu numij. Ko nale nesesreien nga

muwra ãila mauren tevi jinibb, ejki mun, ela mijen vajin. ¹¹ Erpe nololien eska sel sen renge nale neseseien ko ekrekrasik ko otor pinik renge nale neseseien.

¹² Ko iok rramlesi wose nale neseseien on ko nale nen nir aron ko armomsawos erres ãelak. ¹³ Ko niko, nale neseseien, nga mivi nanu nga ãirres, ela mijen tevi inu rrek? Ejki rres nawon! Ko nololien, nga ãimajing renge nanu nga ãirres ngok, ololi numij. Ko ngok rramlesi wose nololien evi nanu nga ãisij ãerãer, ko renge nale neseseien evan ãelak renge sel nga ãisij sen.

¹⁴ Ngok rramrongwose nga nale neseseien erres, ko evel ji Atua. Ko inu ma nuvi jinibb kobbong, derteren suk ejkie, ko nurpe demij maur ne nololien. ¹⁵ Ko sete nurongwose nanu nga nomok-lolir. Suri nanu nga memrrenir, sete nomok-lolir, ko nanu nga mongasir, ngok ko nomok-lolir. ¹⁶ Ko suri nomok-loli nanu nga sete memrreni bololir, ko ngok nurongwos bowra ewretun, nale neseseien erres kobbong. ¹⁷ Ko setemun evi inu nga nomok-loli ãisij ngok, ko nololien nga ãilik renge inu. ¹⁸ Suri nurongwose nga sete nanu san nga ãirres elik renge inu, erpe renge nibek ngel. Suri nomok-marong nga bololi ãirres, ko sete nurongwos bololi luwe. ¹⁹ Suri sete nomok-loli sev nga memrreni, ko nomok-loli nanu nga marsij nga numusus bololir. ²⁰ Ko suri nomok-loli nanu nga numusus bololir, ko ngok erpe setemun inu nga nomok-loli nanu ngok nir, ko nololien nga ãilik renge inu, ni ko ololir.

²¹ Nulesi erpok tetajer ko: daron nga nuwra

bololi nanu nga mĩrres, ko nanu nga mĩsij evini mori inu. ²² Nuir renge nale nesesreien se Atua renge nolok; ²³ ko nulesi tetajer, nololien nga mĩlik renge nibek okval tevi norrorrmien suk nga mĩrres ngok. Ko ololi vajin nololien ngok orrul totkonik tetajer. ²⁴ O, nulik esij p̄erp̄er. Siko p̄itka tweni inu renge nibek ne mijen ngel? ²⁵ Nuwra erres wor tevi Atua nga muloli mirpok rrrurngi Iesu Kristo Numal se kerr.

Bowra ototvi vajin, bololi nale suk pumrrol: poro nga inu ßesan, ko norrorrmien suk kobbong orongwos pivijuri nale nesesreien se Atua. Ko nibek ma emelisna ko tetajer evijuri nololien.

8

Mauren nga Nem̄in On m̄ilai

¹ Ko ngok Atua setemun orongwos puwra kerr nga rramkorti pa tevi Iesu Kristo rramsij kele mun, suri rramasi pa. ² Suri derteren se Nem̄in On etlasi tweni kerr renge nololien ko mijen nga m̄ika totoni kerr, ko ela mauren tevi kerr nga rramkorti tevi Iesu Kristo. ³ Ko nale nesesreien, derteren sen ejkie nga p̄itlasi tweni kerr renge nololien ko mijen, suri nibe kerr ololi emelisna. Ko Atua okoni ni Natun, niben erpe nibe kerr nga marsij, tweni nga p̄ila tweni nololien suri mijen sen nga niben mimij rengen. ⁴ Atua ololi erpok tweni nga kerr nga rramok-vijuri Nem̄in On ko setemun rramvijuri nibe kerr nga marsij, rrapirpe vajin rramloli p̄etp̄eti pa sev nga nale nesesreien muwrai. ⁵ Nir nga marok-vijuri niber nga marsij arok-rrorrm̄i suri niber nanu nen

nir. Ko nir nga ma marok-vijuri Nemñin On arok-rrorrmí suri Nemñin On nanu sen nir. ⁶ Nga marok-rrorrmí suri niber erpok evi sel ne mijen, ko nga marok-rrorrmí suri Nemñin On evi sel ne mauren ko demat. ⁷ Suri murrún nga marok-rrorrmí suri niber ololi arivi devje nuval se Atua, ko nir nga marirpok sete arok-osuri nale nesesreien se Atua, suri sete arongwose. ⁸ Ko nir nga marok-vijuri niber nga marsij ngok setete arongwose parloli Atua purnge ñirres surir, ejki.

⁹ Ko kami ma setemun kamvijuri nibe kami, ko kamvijuri Nemñin On, suri Nemñin On se Atua elik pa rengo kami. (Ko si nga Nemñin On sete ñilik rengen, ni sete evi jinibb se Kristo.) ¹⁰ Ko suri Kristo elik rengo kami, ewretun nibe kami armij suri nololien, ko Nemñin On emaur rengo kami, suri kammomsawos erres pa re no Atua. ¹¹ Ko niko Atua, nga muloli Iesu mimaur luwi kele re mijen, Nemñin On sen elik pa re kami. Ko derteren sen nga milep temijpal ngok puloli nibe kami kele parmaur rengo nevre Nemñin On sen nga mimaur rengo kami.

¹² Ko niko, niaken suk nir, rrapvijuri ko wor Nemñin On, ko setemun rrapvijuri nibe kerr nga marsij. ¹³ Suri poro nga kapvijuri nibe kami nga marsij ko kapa-mij. Ko poro nga ma kaprevji pini murrún ne nibe kami nga marsij re nevre Nemñin On, ko kapmaur vajin. ¹⁴ Suri nir ñetñeti nga Nemñin On se Atua mokwowomue nir arivi pa natu Atua ko. ¹⁵ Suri Nemñin On se Atua nga kamlai ngok setemun mia-loli kele kapivi kele demij maur rreknga kapmetutu, ko ololi kamivi

natu Atua. Ko Nemñin On ngok ololi rramok-verus Atua erpe “Tata”. ¹⁶ Nemñin On se Atua erij se nemñi kerr nga muwra rramivi natu Atua. ¹⁷ Ko suri rramivi natu Atua, ko niko rrapa-korti tevi Kristo ko rrapa-la nanu nga marres nir se Atua. Ko rrapkorti ko wor tevi Kristo renge norongen nga mñisij ne ngatan ngel nir, tweni nga rrapa-korti kele tevi renge nosrövien sen.

Nosrövien nga rrapa-lai

¹⁸ Re inu nelesien suk, nulesi nga norongen nga mñisij nga rramok-runge mñisij rer lelingen ngel arivi nanu nawon daron nga rrammetenir tevi nosrövien nga Atua pia-lai tevi kerr. ¹⁹ Suri nanu p̄et̄p̄eti nir nga Atua mulolir arok-tiriv malume eterter terai nga kerr rrapala p̄et̄p̄eti milnge kerr vajin nga rrapivi natu Atua. ²⁰ Suri nga Atua elngi nanu p̄et̄p̄eti nir parvasil nawon. Ko iok sete suri nanu nir armarong p̄irp̄ok, ko suri Atua ko wor emarong. Ko Atua elngi kele nga nanu nir partiriv tweni ²¹ nga Atua p̄ila twenir renge murrun ngok nga marvasil nawon, erpe nga marok-maur m̄irres mian ko tetajer marok-mij pin ko marpo. Ko nanu nir para-asi vajin re iok ko para-korti tevi kerr natu Atua nir renge nosrövien se Atua. ²² Suri rramrongwose, ejpari lelingen ngel, nanu p̄et̄p̄eti nir arirpe nesevin san nga m̄ingirr re nga puwosi natun. Suri nanu nir arok-tiriv eterter nga para-asi p̄irp̄ok. ²³ Ko kerr kele, rramirp̄ok kele. Rramlai ma Nemñin On, nga mirpe wenen womunen ne sev nga rrapa-lai, ko nolo kerr engirr vane renge norongen

nga m̃isij ngel. Ko rramok-tiriv nga Atua pia-juri lweni nibe kerr ko rrapa-ivi natun mawos vajin. ²⁴ Ko Atua ewilwil se kerr nga rraptiriv tweni nanu ngok. Ewretun, setewor rramlesi; ko poro rraplesi, ko setemun rrama-tiriv vajin. Sete san oktiriv tweni nanu san nga m̃ilesi pae meten musuw. ²⁵ Ko kerr rramok-tiriv tweni nanu san nga setewor rramlesi, nga rrapa-ivi Atua natun mawos. Ko rramlingi no kerr eterter mawose nga rrapa-lai ko.

²⁶ Ko erpok kele, Nem̃in On kele ewilwil se kerr renge lolmijmij se kerr. Suri kerr sete rramrongwose kele lut nga rraplot puto suri, ko Nem̃in On ongun-ngun se kerr ji Atua. Ko engirr bbonge, suri nale san sete evter nga puwra tweni iok. ²⁷ Ko Atua nga murongwos alje nolo jinibb orongwos kele norrorrmien se Nem̃in On, suri nga Nem̃in On okngun-ngun se kalesia nir osorsan tevi marongen se Atua.

²⁸ Ko rramrongwose nga Atua okloli nanu jijle nir nga marpelpelari ji kerr arres bbong re kerr jijle, suri rrammerreni Atua, ko Atua everus pa kerr suri norrorrmien sen nga muto tuwi pa. ²⁹ Erpe Atua otobbtobbu wowomue kerr tuwi pa nga rrapa-ivi sen, ko elngi kerr nga rrapa-sorsan p̃etp̃eti ko wor tevi ni Natun. Ko Natun nen niaken sen pilep vajin, ko ni puwowomu re nir, pivi tuwar. ³⁰ Ko kerr nga Atua m̃ilngi kerr nga rrapa-sorsan p̃etp̃eti tevi ni Natun, Atua everus tweni kerr pa osuw. Ko ololi kele rrammomsawos erres osuw, ko ela kele pa nosrövien sen tevi kerr osuw. Ko iok rramasi vajin re nanu p̃etp̃eti osuw.

Merrenien se Atua nga mimrreni kerr e

³¹ Ko rrapwera pirpese vajin? Atua ko otur tevi kerr, ko si mun p̄itre kerr vajin? ³² Atua sete orrul totkoni jere Natun mawos, ko okoni tweni vini, emij suri kerr jijle. Ko suri sev sete orongwos p̄ila nanu p̄etp̄eti tevi kerr vajin, suri ololi jile pa nanu nga m̄iterter nen osuw? ³³ Ko si mun orongwos p̄ilngi nanu nga m̄isij san re kerr nga Atua miverus tweni kerr? Suri Atua ko ololi rramasi, okwera rrammomsawos jile pa erres osuw. ³⁴ Si mun puwra rramsij? Iesu Kristo ejki. Suri ni emij suri kerr, ko emaur luwi kele osuw, ko elik vajin re Atua nevren rres, ko okngun-ngun vajin tevi Atua suri kerr. ³⁵ Ko sev pirvei tweni kerr re merrenien se Atua nga mimrreni kerr e? Norongen nga m̄isij? Mauren nga m̄iterter? Daron nga jinibb marojoji sarrsarr kerr? Numer? Daron nga nanu san ejki nga rrapuri ore nibe kerr? Daron nga rramlik re liven ne mijen? Nuval? Ejki rres nawon! ³⁶ Erpe Naul On muwrai, ‘Suri namivi jinibb som, Atua, ko jinibb arwera parevji pini kem nabong jile. Arlesi kem erpe sipsip nga parpal.’ ³⁷ Nanu ngok nir ewretun arto tetajer ji kerr, ko rramasi kemkam̄e p̄etp̄eti rer. Atua nga mimrreni kerr ololi rramasie nir. ³⁸ Suri nurongwose erres, sete nanu san orongwos pirvei tweni kerr re merrenien se Atua nga mimrreni kerr e, poro pivi mijen, rreknga mauren, anglo nir rreknga derteren tama san re melrin, rreknga nanu tama san ne lelingenok, rreknga nanu tama san nga pia-vini ³⁹ rreknga nanu tama san re mare,

rreknga nanu tama san renge lat nga jinibb nga marmij marlik ren, rreknga nanu kele san nga Atua muloli, ko ejki. Sete nanu san orongwos pirvei tweni kerr re merrenien se Atua nga mimrreni kerr e rrurrngi Iesu Kristo Numal se kerr.

9

Atua otobbobbue m̃eri Isrel nir tuwi pa

¹ Inu nuvi jinibb se Kristo weretunen. Sete nukrekris ko, ejki. Ko norrorrmien suk kele, Nem̃in On owowomue ko owrai tevik, ko nurongwose nga inu sete nukrekris ko. ² Norrorrmien suk nga morrorrmie ololi tetajer nurnge esij elep temijpal. Ololi nolok erpe p̃iap nawone. ³ Suri nga m̃eri Isrel ngok nir arivi inu metka suk nir, drra sansan, ko arlik malum ngasue Kristo. Inu nurrorrmi poro bololi nanu san ko puloli nga nir parongwos parini ji Kristo e. Rrek poro mijki, ko parla twenik ma ji Kristo, puloli Atua pulolarsik e, poro pipok orongwos bololi sel ser san. ⁴ Suri nir arivi pa Atua jinibb sen, ko Atua ololi pa nir arivi ni natun ko eviseni pa nosrövien sen tevir. Ko ololi pa rijrijen sen nga marterter milep tevir osuw, ko ela nale nesesreien tevir, ko loten weretunen. ⁵ Ko nir arivi metka se jinibb se Atua nga tuwi pa nir. Ko Kristo kele renge mauren sen nga mimaur e iel ngatan, ni evi metka ser nen san. Ko ni elep asi wore nir ko jinibb jijle, suri evi pa Atua. Ko kerr rrapsusi nisen van mare tetajer tuwi ngok vini. Pipok ko!

⁶ Ko bosusi ta: Suri m̃eri Isrel arlik ngasue Atua erpok ngok, ngok rijrijen se Atua suri m̃eri Isrel nir evitan? Ejki, suri sete m̃eri Isrel jijle nir arivi m̃eri Isrel weretunen se Atua. ⁷ Erpok kele, sete nir jijle nga marivi metka se Epram arivi Atua natun, ejki. Suri Atua owrai tevi Epram owra ‘Renge Aesak kis kobbong, metka som nir nga m̃erijrij ngel e tevi nik para-iak jin.’ ⁸ Ko niko, renge bipi nga mariak, sete nir jile arivi Atua natun, ejki, bipi nga bbong mariak ko renge rijrijen se Atua arivi ni natun mawos. ⁹ Atua ololi rijrijen sen erpel le, owra ‘Renge daron mawos nen ko, inu bea-luwi vini e. Ko ngok ko Sera pia-wosi bipi norman sen san.’ Ngok niko rijrijen se Atua suri Aesak. ¹⁰ Ko sete ngok ko pa ko osuw, ejki. Suri Repeka natun norman eru nga morivi m̃elew, nuru kele tata se nuru mawos ko apu se kem Aesak. ¹¹⁻¹² Ko suri bbong renge norrormien se Atua ko, owra putobbobbue bipi nen nuru tuwen. Ko ngok, renge daron nga setewor moriak e, ko setewor morloli nanu san nga m̃irres ko nga m̃isij, ko Atua erij tevi Repeka owra ‘Natum nga mivi m̃erwomu nen pokmajing se natum nga m̃iak vitunen.’ Murrun ngel eviseni nga daron nga Atua mutobbobbue jinibb nir, ololi sete suri majingen ser, ejki, ko suri bbong norrormien se ni ko. ¹³ Erpe nale on se Atua muwrai, ‘Numrreni Jekop ko nungasi Iso’.

Atua okloli erres kobbong

¹⁴ Ko pirpese, rrapwera Atua ololi esij? Ejki rres nawon, ololi wor erres ko. ¹⁵ Suri owrai pa

tevi Moses osuw, owra 'Poro nga inu borrorrmi jinibb san, ko inu bololi ko wor pirpe morrorrmi. Ko poro nga inu berres tevi jinibb san, ko inu bololi ko wor pirpe morrorrmi.' ¹⁶ Ko niko lat nga puto suri tevi jinibb nir sete evijuri sev nga nir marmerrreni rrek marloli, ko sansan kobbong, evijuri norrorrmien se Atua nga murrorrmi jinibb e. ¹⁷ Renge Naul On Atua owrai tevi numal ne Ijip, owra 'Inu nulngi nik suri nanu sansan kobbong, nga nabong sapon, bololi nanu nga marlelep tevi nik, beviseni derteren suk, nga jinibb nga iel ngatan totoklai parlesi wose derteren suk.' ¹⁸ Ko niko Atua orrorrmi si nga ni murrorrmi ko wor, ko Atua ololi esij tevi si nga ni mimmreni puloli p̄isij ko wor tevi.

¹⁹ Poro kami san puwrai tevik, puwra 'O, poro nanu ngel pirpok, ko Atua puwra jinibb san esij p̄irpese? Isi purongwos p̄iwer ore nanu nga Atua mimmreni puloli? Sete san orongwos p̄iwer ore marongen se Atua!' ²⁰ Ko inu bowra lweni: 'Ko isi ko nik selek, nga kumrij weli Atua mirpok? Sete sospen dan san orongwos p̄irij tevi m̄er nga mumoli tweni ni renge dan p̄irpel, "Erpese nik kumlolik m̄erpel?"' ²¹ Suri ewretun lenglengen, m̄er nga mokmoli dan mivi sospen esansan kobbong elesi suri lat nga puloli surie. Orongwos pumoli tweni sospen p̄ieru renge dan san. Pumoli tweni tuwen pumomsen p̄irres p̄elak nga pivi ne nabong nga milep, ko pumoli tweni tuwen pivi ne nabong jijle.

²² Ko erpok kele, sev nga Atua muloli, sete san orongwos pususi kele. Suri emrrreni nga piviseni lolaren sen, ko puloli parongwose derteren sen.

Ko ni ololi nolon epriv tevi nir nga mulolarsir nga paran renge mijen nga pia-vini. ²³ Ko ni emrreni piviseni kele batun ne mete nosrövien sen nga muwun saut piplari, nga pimejivjiv vini renge kerr nga murrormi kerr, ko rraplai nosrövien sen. ²⁴ Suri kerr rramivi jinibb nga ni miveruse. Sete renge m̄eri Isrel kis kobbong, ko ejki, renge kele jinibb ne vare nir. ²⁵ Ngel evi nale nga muwrai renge Osea: 'Jinibb nga sete marivi suk, inu bea-verus nir 'jinibb suk'; ngaim nga sete memrrenir inu bea-verus nir 'Inu numrreni lengleng nir'. ²⁶ Ko renge vanu jikle nga mowra 'Kami sete kamivi jinibb suk te', renge ie beawera 'kami kamivi jinibb suk'; renge ie beaveruse nir arivi Atua nga m̄ilik tuwi ngok vini natun.' ²⁷ Ko Aesea os̄pe suri m̄eri Isrel nir, owra 'Poron nir pimauro pilep lengleng pirpe deḡinan nga ngalu renge dis, ko nir pievis kobbong Atua pia-lai ser para-maur. ²⁸ Suri oto mori pa nga Atua putor m̄eljeni iel ngatan p̄etp̄eti nir nga marsij, sete pisansan pijpon.' ²⁹ Erpe Aesea nale sen nga muwrai tuwi pa renge daron nga nanu ngok nir setewor marini marpelari e, ko owra 'Poron Atua ne drromsen mare nga derteren jikle muto jin sete p̄ilingling metka se kerr sopen parmauro jer, ngok rrapmij p̄etp̄eti pirpe jinibb ne Sotom ko jinibb ne Komora nir. Ko ejki, suri ni orrorrmi kerr.'

Meri Isrel elep sete arongwose nosḡen nga m̄irres se Kristo

³⁰ Ko niko vajin kerr rramwera jinibb ne vare nir nga sete marḡelak tweni parloli nir lweni

parres re no Atua, nir arres vajin rengen no Atua rengen bbong nosurien ser ko. ³¹ Ko m̃eri Isrel nir nga mar̃pelak milep nga parloli lweni nir parres rengen no Atua rengen sel ne nale nesereien se Moses, sete artor wos. ³² Ko suri sev nga nir sete martor wos mirpok? Suri sete armajil rengen nosurien, ko armajil bbong rengen sev nga nir kobbong marloli. Ko niko marjilaklak rengen nevöt nga marok-jilaklak e. ³³ Ngok Atua os̃pe suri pa rengen nale on, owra 'Inu nusi nevöt san rengen Saeon nga puloli jinibb parjilaklak ren, ko nir pilep parvitan ren. Ko jinibb nga puosuri nevöt ngok, ko nevöt ngok sete orongwos pulokloksi rragrage.'

10

¹ Selek nir, rengen inu ma nolok numrreni lengleng wore nga poro Atua p̃ila se jinibb suk nir parmaur. Ko niko inu nomok-p̃elak, nomoklot suri nir. ² Nurongwos bowrai tevi kami nga nir armerreni Atua elep; ko armerreni ma erpok, ko arrelengen sisini sel weretunen nga parlesi Atua rengen. ³ Ko arreleng sel nga Atua puloli jinibb pumomsawos p̃irres rengen ni non, ko arloli sel ser ela wani milngen; ko armusus parvijuri sel se Atua. ⁴ Suri Kristo evnivni ore pa nanu nga nale nesereien se Moses muto tweni. Ko niko jinibb jile nga marosuri ni arres ko pa osuw rengen no Atua.

Atua elai mauren tevi m̃eri Isrel nir ko jinibb ne vare nir

⁵ Moses oli suri ngel, erpel: owra nga jinibb nga mimrreni pumomsawos p̄irres renge no Atua renge sel ne nale nesesreien se Moses pivijuri wor nale ne nesesreien ko, nga muwra ‘Isi tama san nga pivijuri nanu nga nale nesesreien muwrai, m̄nernen pimaaur ko wor.’ ⁶ Ko jinibb si nga mimrreni pumomsawos p̄irres renge no Atua renge sel ne nosurien p̄irpel ma: ‘Sete kapsususi lululweni tevi kami lweni kapwera “Isi ko pian renge melrin?” (nga p̄ilai Iesu vini iel ngatan). ⁷ Rreknga kapwera “Isi pian ngatan ji jinibb nga marmij nir ko p̄ila lweni Iesu ji jinibb nga marmij nir vini?”. Ejki, suri Iesu evini pa iel ngatan, ko emaur luwi pa renge mijen. ⁸ Ko sev nga marwerai ngok ni le ngel, “Nos̄pen nga m̄irres se Atua oto mori bbong, renge jingo kami ko nolo kami.” Nos̄pen nga m̄irres ngok evi nos̄pen ne nosurien nga kem namwerwer rengen pa tevi kami, erpel: ⁹ Poro nga kami kapwera tweni tevi jingo kami nga Iesu evi Numal, ko kaposuri renge nolo kami nga Atua ololi ni emaur luwi kele renge mijen, ko kami kapmaur ko pa. ¹⁰ Suri renge nosurien se kerr ko, renge nolo kerr, niko Atua ololi kerr rramomsawos erres ko pa renge ni non. Ko rramwera tweni nale ngok nir renge jingo kerr, ko niko kerr rrammaur ko pa osuw. ¹¹ Naul On owra ‘Isi tama san nga puosuri Atua sete orongwos pimanun te, ejki rres nawon.’ ¹² Ko nale ngel etawi ore jinibb jile nir. Suri sete enije renge m̄eri Isrel nir ko jinibb ne vare nir. Atua evi Numal se jinibb jile nir, ko erij erres suri

jinibb jile nga marveruse ni. ¹³ Erpe Naul On owra 'Jinibb jikle nga parverus van ji Numal, ni pia-lai mauren tevir.'

¹⁴ Ko nir parverus van jin pirpese ko poro sete parosuri? Ko nir parosuri ni pirpese ko poro sete parunge nospen nen? Ko nir parunge pirpese poro nospen nen sete parsupsupe tevir? ¹⁵ Ko parwerai nospen nen pirpese, poro sete parkoni san pian tweni nga puwrai? Erpe Naul On owra 'Erres pelak nga jinibb nga marok-konkoni mivini nga pila Nospen nga mirres tevi jinibb nir.' ¹⁶ Ko sete jinibb jikle armerreni nospen nga mirres; Asea ko owra 'Numal, isi osuri nospen se kem?' ¹⁷ Ko erpel ko, nosurien evini renge marunge nospen nen. Ko parunge daron nga parwerwer renge nospen se Kristo.

¹⁸ Bosusi kele mun, Evi weretunen ko nga nir sete arunge nospen nen? Ejki rres nawon ma, nir arunge ko pa osuw. Suri Naul On ospe suri nir nga marwerwer renge nospen se Kristo, ko owra 'Drrelar owl u jile pa van renge ngatan jikle, ko nale ser ejpari pa renge bongsi ngatan totoklai osuw.' ¹⁹ Bosusi lweni kele mun, Evi weretunen ko wor nga meri Isrel nir sete arongwose? Ejki rres nawon ma, nir arongwose ko pa; Moses ko evi mer nga muwra wowomue: 'Mian ko beakoni jinibb nga marsij nir para-loli jinibb suk nir nolor pileplep. Bea-koni jinibb nga marlengleng kobbong nga parloli kami kaplolar.' ²⁰ Asea owra rujujoni kele owra 'Lartul nga sete marpej inu nabong san, nir arlesi inu pa. Lartul nga nabong san sete marverus inu, inu nuplari pa

jir osuw.’ ²¹ Ko Atua ospe ma suri mēri Isrel nir owra ‘Renge nabong totoklai ngel pian pijpari nial piwaj pini, nusale nevrek nuru roroni mēri Isrel nir, nuwra berake totonir, ko armusus. Sete arosuri inu, ko artere inu tetajer.’

11

Atua emrreni malume mēri Isrel

¹ Inu numrreni bosusi kele ta, Atua elngi kurtweni mēri Isrel nir nga ni mutobbtobbu wowomue nir tuwi jer pa? Ejki rres nawon! Suri inu ngel nuvi mēri Isrel le san, nga mevi metka nga meplari renge metka se Benjamin san, nga miplari re metka se Epram. ² Ejki, Atua sete elngi kurtweni jinibb sen nir nga ni mutobbtobbu womu nir tuwi jerjer pa. Kami kamrongwose sev nga Naul On muwrai renge nale nga Elaeja mīrij tere mēri Isrel nir rengen tevi Atua ³ nga muwra “Numal, lartul ngel nir arevji pini propet som nir, ko artingtingi nawot som ne sulsulen. Ko inu le vajin nusansan nujpon jer, ko nir arloli lesi kele nga parevji pini inu.” ⁴ Ko Atua owra lweni tevi erpese? Owra “Inu numetmete jinibb suk nir evi nuvasngavöl vabut (7000) nga sete marlotoe Atua keris ngok Bal.” ⁵ Ko erpok kele, lelingenok, nir evis bbong nga Atua mutobbtobbue nir, suri ni bbong merrenien sen. ⁶ Ni otobbtobbue nir renge bbong ni ko merrenien sen, sete renge sev nga nir marok-majinge. Poro Atua putobbtobbue jinibb renge sev nga marmajinge, ngok ko merrenien sen setemun pivi merrenien.

⁷ Ko erpese? Meri Isrel nir setemun arlesi sev nga marpej. Nir evis kobbong nga Atua mutobbtobbuer arlesi. Nir jijle nga ngok nen e nir arjimje ore boror renge verusen se Atua. ⁸ Erpe Naul On owrai owra 'Atua ololi norror-rmien ser ko nolor arsiror pa, mivini mijpari lelingen ngel. Sete arongwos parkulkulu ko parungrunge.' ⁹ Ko erpe kele Devet owrai owra 'Poro bbong parlair e niva ko nimet renge nanen ser, poro bbong parvitan, ko poro bbong Atua putor vitrangir. ¹⁰ Poro bbong meter parrorr ko puloli sete parkulkulu, ko poro bbong durer parru tetajer renge solosloen ser.'

Mian ko Atua ðila lweni ñeri Isrel nir

¹¹ Bosusi kele: Daron nga ñeri Isrel nir marjilaklak ko arvitan, ko arvitan jer? Ejki ma, suri marloli nololien ko ololi Atua ela mauren tevi jinibb ne vare nir, nga puloli ñeri Isrel nir nolor pileplep tevir e vajin. ¹² Nololien se ñeri Isrel nir ololi Atua ela nanu nga marres nir tevi jinibb totoklai ne iel ngatan nir. Ko suri ñeri Isrel nir marvitan, ko ngok ololi Atua ela nijor nga marres nga marivi se Nemñin tevi jinibb ne vare nir. Ko poro pirpok, ko pia-lai kele wor pia-asi jere ngok nir daron nga pia-la lwenir vajin.

Atua ela mauren tevi jinibb ne vare nir

¹³ Lelingen ngel inu nurij tevi kami jinibb ne vare nir. Daron nga Atua ñilngi inu mevi aposol renge jinibb ne vare nir, ko nomok-sursurövi majingen suk. ¹⁴ Nomok-loli erpok tweni nga bololi metka suk sopor nolor pileplep ko parini vajin, ko pirpok ko inu borongwose ðela se nir

sopon. ¹⁵ Ko daron nga Atua m̄isir duren tevi nir, ko ololi jinibb m̄inij nir nga marivi devje nuval se Atua arivi selen e vajin. Ko pia-irpese vajin poro Atua p̄ila lwenir? Pia-irpe marmij ko marmaur luwi kele!

¹⁶ Poro kuloli niv sopor, ko kula san tevi Atua, ko niv p̄etp̄eti nen nir arivi vajin se Atua. Ko poro kuwer ore batu nai san, evi se Atua, ko rengsin p̄etp̄eti nir arivi vajin se Atua. ¹⁷ Nai olip ne orsel san rengsin emabbur tweni, ko Atua ela rengsi nai olip ne lolmarrul ko ejipjipteni wanie. Ko kami jinibb ne vare nir kamirpok ko, kamirpe nai olip ne lolmarrul ngok, ko kamjipjipti vajin renge nai olip ne orsel. Ko niko lelingen ngel vajin kami kamlai mauren nga m̄irres nga mivi se m̄eri Isrel nir. ¹⁸ Ko niko erpok ko, sete kapungasi lartul nga marirpe rengsi nai nga marmabbur tweni ngok nir. Kaplololie kami pirpese? Kami kamirpe bbong rengsin nir. Kami sete kamla suwen tevi durun, ejki, durun ko ma ela suwen tevi kami.

¹⁹ Ko nik kupwera “O-o, ko rengsin ngel nir nga marmabbur twenir ngel nir arloli inu milnguk.”

²⁰ Ngok ewretun, ko armabbur twenir suri sete arosuri. Ko kami ma kamosuri, ko kamlik malum. Ko sete kaplololie kami e te pijki, ko kapmetutu ma. ²¹ Atua ela tweni rengsi nai olip ngok nir. Ni esesri vasenir. Ko kapmetmet, kami kele takok-irpok, tisesri tweni kami kele tirpe nir. ²² Iel rramlesi erpese nga Atua murrun m̄irres, ko erpese nga murrun m̄iterter. Ni eta tweni nir nga marvitan, ko ololi erres tevi kami, poro kami kaplik tetajer p̄irres renge merrenien sen.

Ko poro sete kaploli pīrpok, ko kami kele, tita tweni kami. ²³ Mēri Isrel ngok nir, poro parlingi tweni murrur nga sete marosuri ngok e, ko Atua pīlŋi lwenir reŋge milŋer. Suri Atua orongwos puloli pīrpok. ²⁴ Kami nga tuwi kamivi jinibb ne vare, kami kamirpe nai olip ne lolmarrul ngok reŋgsin. Ko Atua ejipjipteni kami tevi nai olip ne orsel sen san, nga sete kamsorsan pēlak tei. Ko mēri Isrel ma arirpe reŋsi nai olip weretunen ne orsel ngel, ko evi nanu nga mīsisarow nga ni pījipteni lweni nir reŋge batur mawos kele.

Atua orrorrmi jinibb jiple

²⁵ Selek nir, nale weretunen kobbong san ngok nga Atua muloli muto teptepi ngok, inu numrrēni kami kaprongwose, suri nga esij nga kami kaprrorrmī kami wor norongwosien se kami easi nale nen. Evi nga muspē suri butterter se mēri Isrel nir sete evi murrun san nga puto tetajer, ejki. Murrun ngok orongwos puto reŋge nir pian pijpari bbong jinibb ne vare totoklai nga Atua mutobbtobbu nir nen parini ji Atua. Ko murrur ngok pia-suw vajin. ²⁶ Ko mēri Isrel nir pētpeti para-lai mauren vajin, erpe Naul On owrai owra ‘Ni nga mokla mauren tevi jinibb nir pivel Saeon e vini ko pia-la tweni nanu nga marsij nga metka se Jekop marloli. ²⁷ Bea-loli rijrijen ngel tevir daron nga inu betlasi tweni nololien ser.’ ²⁸ Suri nga nir marsir durer tevi nospēn nga mīrres, mēri Isrel nir arivi devje nuval se Atua, ko ngok erres re kami jinibb ne vare nir. Ko suri nga marivi jinibb nga pa Atua mutobbtobbue nir, ko niko nir arivi pa sele Atua,

suri renge apu ser nga tuwi pa nir. ²⁹ Atua sete orongwos p̄irieni norrorrmien sen renge sev nga ni mutobbtobbue pa ko m̄irij m̄irres suri pa. ³⁰ Ko erpe renge kami jinibb ne vare; bonevis sete kamosuri Atua, ko lelingen ngel vajin Atua orrorrmi kami, daron nga m̄eri Isrel arsir durer tevi, nga sete arosuri. ³¹ Ko niko renge sel ngel ko, suri Atua orrorrmi kami pa osuw ko, m̄eri Isrel nir nga sete arosuri Atua, nir kele Atua pia-rrorrmir. ³² Jinibb jijle sete arosuri, ko Atua ololir arivi demij maur suri, nga ni pia-loli jinibb jijle parivel sisarow.

Murru Atua erres p̄elak

³³ Atua murrun erres nga erres elep tevi jinibb nir. Norrorrmien sen ko norongwosien sen oran ngasu nga ngasu lengleng. Si orongwos puwra suri norrorrmien sen? Isi orongwos purongwose sel sen nir? ³⁴ Erpe nga Naul On muwrai muwra, 'Isi orongwos norrorrmien se Iova? Isi orongwos puwra nanu san tevi?' ³⁵ Nanu jile ngok nir, isi pa ela san tevi Atua, ko ngok ni puwli lweni tevi?' ³⁶ Nanu jijle Atua kobbong ololir, ko nanu jile nga marto nir arto bbong renge ni ko marongen sen, ko arivi sen. Nosrövien pian ji Atua tuwi ngok vini. Pirpok ko.

12

Loten weretunen se kalesia nir

¹ Niko selek nir, suri nga Atua murrorrmir kerr milep, ko niko inu nuwrai eterter tevi kami nga kapla kami lweni tevi Atua pirpe sulsulen

san nga mimaur ko nga muon, ko nga ni p̄ir ren. Ngel ko evi loten weretunen nga kami kaplai. ² Sete kapvijuri norrorrmien se jinibb ne iel ngatan nir, ko kaplinglingi ma Atua p̄irieni norrorrmien se kami p̄etp̄eti parmerr kele, ko puloli kami kapviter nga kaprongwose sev nga Atua mimrreni, sev nga marres renge Atua non, ko sev nga ni purnge p̄irres renger, ko nga parsorsan parres p̄etp̄eti.

Norrormien se kami pian ngatan

³ Ko suri Atua erres temijpal tevi inu, ko inu vajin nuwrai tevi kami j̄ijle: sete kaploli norrorrmien se kami pian mare jer. Kaploli norrorrmien se kami pian ngatan, ko kapmeteni lululweni kami renge norrngov ne nosurien nga Atua m̄ilai pa tevi kami sisamis musuw. ⁴ Nibe kerr kalesia sansan kobbong, ko murrmmurr nen elep wor. Ko renge murrmmurr ngok nir armajing majingen lele ko wor. ⁵ Ko ngok osorsan tevi kerr: kerr elep ko wor, ko rramivi sansan bbonge, suri rramjipjipteni kerr renge murrmmurr ne nibe Kristo. Ko niko rramivi pa sansan ko. ⁶ Ko niko kerr j̄ijle rrapmajing renge derteren lele ngok nga Atua m̄ilai tevi kerr ngok, pusorsan tevi nga m̄ilai. Poro nga derteren nga m̄ilai tevi kerr evi nga rrapwer tweni nale sen, ko rrapwerai pusorsan tevi nga rramosuri. ⁷ Poro nga derteren nen nga m̄ilai tevi kerr evi nga rrapmajing se kalesia nir, ko rrapmajing wor se kalesia nir. Ko poro nga derteren nen nga m̄ilai tevi kerr evi nga rrapvisviseni, ko rrapvisviseni wor. ⁸ Ko poro derteren nen pivi nga rrapwer

jilijle jinibb, ko rrapa-loli ko wor; ko isi nga moklai merrenien tevi jinibb m̃inij nir, puloli ko wor tevi nolon nga m̃ir m̃irres; ko isi nga muwowomue nir, p̃imajing wor p̃iterter; ko isi nga moklai tevi nir nga nevrer marmumrrol re nanu san, puloli wor tevi nolon nga m̃ir.

Murrun nga marmerreri temijpale jinibb

⁹ Kami kapmerreni wor jinibb ko nir re were-tunen, sete kapmerreni kerkeris bbonge nir. Ko tetajer kapungasi nanu nga m̃isij, ko kaprrul totoni ma nanu nga m̃irres. ¹⁰ Kami kapmer-rmerreni kami lululwi p̃iterter pirpe kalesia nir, ko tetajer kaprreres tevi kami lululwi ko wor. ¹¹ Kapmajing p̃iterter ko wor, sete nibe kami pimijmij e. Ko kaploli majingen se Numal tevi nolo kami p̃etp̃eti, sete sapon pijpon jer. ¹² Kaplingi norrorrmien se kami puto p̃iterter renge Atua, ko kaḗir. Ko daron nga poro nanu nga m̃isij piplari ji kami e, kaptor totoni wor nolo kami ko p̃iterter. Ko renge nabong jijle, kaplot. ¹³ Kami kaptututweni joro kami nir tevi jinibb nga marivi kalesia nir nga joror muwelili, ko kaptasi metali ne naim se kami tevi jinibb neturvitan nir.

Jinibb nga marivi kalesia nir parmerreni devje nuval ser

¹⁴ Kapngoni tevi Atua nga p̃irij p̃irres tevi jinibb nga marloli m̃isij tevi kami. O-o pipok ko, kapngoni ni p̃irij p̃irres surir, sete kapwera i tevi nga pulokloksi nir. ¹⁵ Ko kami kaḗir kobbong tevi jinibb nga marir nir, ko kapting tevi jinibb nga marting nir. ¹⁶ Kami norrorrmien se kami pivi

sansan bbonge ko tevi jinibb nir. Sete kaplololie kami te, ko kaploli ma sel tevi nir nga marivi jinibb malum. Ko sete kaprrorrmī kami kamivi jinibb nga norongwosien se kami milep.

¹⁷ Poro jinibb san ololi esij tevi kami, ko sete kaploli lweni p̄isij tevi, kapkele e. Ko kaploli lesi ma kaploli sev nga p̄irres renge jinibb jijle nir. ¹⁸ Kaploli nanu jile p̄irres renge devjen nga kami nen, nga puloli kami kaplik p̄irres renge demat tevi jinibb totoklai nir. ¹⁹ Poro jinibb san ololi esij tevi kami, ko kami sete kaploli lweni kele p̄irpok tevi. Kaplinglingi puto. Atua pia-tor vitrangi m̄ernen. Suri Naul On owra 'Murrūn ngok nga jinibb puloli lweni tevi jinibb nga muloli m̄isij, inu kobbong nusan nurongwos bololi, ko ñekle lweni tevi.' ²⁰ Erpe Naul On owrai kele, 'Poro devje nuval som numer aji, kupla nanen tevi; ko poro nolon emesmes, kupla nuwi tevi pimni. Renge nga kuploli p̄irpok ko puloli ni p̄imanune.' ²¹ Sete kaplinglingi nanu nga marsij parevei tweni kami, ko kaploli ma nanu nga m̄irres p̄ila tweni nanu nga m̄isij.

13

Kalesia parosuri wor numal ko nir

¹ Kalesia parosuri wor numal nga martori derteren ko nir, suri numal nir arwaji nais ngok suri bbong nanu sansan ko, suri Atua kobbong elai tevir. Ko erpok numal nga marlelep nga marlik, Atua kobbong elngir. ² Poro jinibb san p̄itre numal nga marlelep ngok nir, ni etre sev nga Atua muloli pa. Ko ngok poro jinibb san ololi

wor erpok, ko ni lweni ololi nga partor vitrangi. ³ Jinibb nga marok-loli m̄irres sete arongwos parmetutu numal nir, ko jinibb nga marok-loli m̄isij arongwos parmetutu numal nir. Ko poro kami kapmerreni nga sete kapmetutu numal nir, ko ngok kaploli nanu nga marres nir, ko puloli numal nir parsurövi kami. ⁴ Suri nir arivi jinibb ne majingen se Atua, armajing suri nanu nga parres renge kami. Ko poro nga kami kaploli nanu nga sete parres, ngok iok kami kapmetutu ko wor. Suri nir derteren ser otoa nga partor vitrangi kami. Iel ewretun le, suri nga nir arivi jinibb ne majingen se Atua. Arla wani milnge Atua nga marvirrvirrali jinibb nir nga marloli nanu nga marsij. ⁵ Suri nanu ngel ko, niko kami kaposuri wor numal nga martori derteren ko nir. Ko sete erres nga kami kaploli pipel suri bbong nga kami kammetutue nga Atua pia-virrali kami; ejki, kami kaposuri wor numal nir nga puloli norrorrmien se kami sete pulokloksi kami. ⁶ Ko ngok erpok ko muloli kami kamwuli takis. Suri numal nir arivi jinibb ne majingen se Atua daron nga marloli majingen ser. ⁷ Ko erpok ko kami kaplai wor nevöt ne takis lele nir nga numal nir marwera kaplair; ko kaptorir van mare ko kaposuri nir.

Jinibb nir parmerreni tuwar ko tasir

⁸ Sete erres nga kami kaploli nivnon ji jinibb pisan; ko nanu kobbong san nga kami kaploli pirpe pivi nivnon se kami, evi merrenien nga kami kapmerrmerreni kami lululweni. Isi san nga puloli pipel erpe osuri nale nesesreien ko

pa. ⁹ Nale nesesreien nga marto ngel, 'Nik sete kupvenae nesevin, Nik sete kuprevji pini jinibb, Nik sete kupvevna, Nik sete kupmerrmerreni joro jinibb nir', nale nesesreien nga mowrair ngel nir, ko nale nesesreien nga marjijpon, sete mowrair nen nir, nale nesesreien sansan kobbong etawi ore nir jijle, ni le ngel: 'Kupmerreni selem pirpe nik luwi kobbong'. ¹⁰ Poro kupmerreni jinibb m̄inij nir, ko sete kuma-loli m̄isij rragrag tevir. Niko nga jinibb pimrreni jinibb pirpok, erpe otori nale nesesreien jijle ko pa nir osuw.

Kerr rramivi jinibb ne moron

¹¹ Kami kaploli pirpel, suri kamrongwose daron evini nga kaptaol vajin renge meturen se kami nga kammatur e, kapmera. Suri daron nga rrapla mauren evini mori jer vajin, asie nga womu daron nga rrama-osuri e. ¹² Nat nga mupong otomori pa p̄iasi, nat erin le pa ngel. Niko setemun rraploli nanu nga marsij nga marivi se nemalik, ko rrapla nijor ne nuval nga rrapval renge moron vajin. ¹³ Erres ma kerr rrapok-loli nanu nga marok-rres nir pirpe jinibb nga marlik pa renge moron ne nat nga m̄irin. Ko sete rraploli dabbuen nga p̄isij, ko sete rrapmini p̄elake norro rreknga nuwi nga m̄iterter nga puloli rrapleng. Ko sete rraploli p̄isij tevi nesevin, rreknga rraploli murrun nga marsij. Ko sete rraplat, ko sete nolo kerr pileplep. ¹⁴ Ko rraplai Numal se kerr Iesu Kristo erpe sunsun ne nuval se kerr nga orongwos puto ore nanu jijle nga marsij. Ko setemun kapok-rrormi murrun

nga marsij nir nga norrorrmien se kami muwra purrorrmir.

14

Sete kapwer lokloksi tuwa kami nir ko tasi kami nir

¹ Kami kapmarong ko wor nir nga nosurien ser muwelili ngok parini ji kami. Ko sete kaprij tevir suri norrorrmien ser. ² Jinibb sopor reнге norrorrmien ser arosuri nga nanen jijle arres kobbong reнге parurroir. Ko jinibb sopor nga nosurien ser muwelili, nir arurroi kis bbong nanen ne orsel ko nir, ko sete arurroi nanu nga visor mutoe. ³ Jinibb nga marurroi nanen jijle ngok nir, sete erres nga nir parmeteni p̄isij reнге nir nga sete marurro nanen jijle ngok nir. Ko jinibb nga marurroi kis bbong nanen ne orsel ngok nir, sete erres nga nir parwer lokloksi jinibb nga marurroi nanen jijle ngok nir, suri Atua emarong pa nir maran jin. ⁴ Nik kuvi isi, nga kupwer lokloksi jinibb ne majingen se jinibb m̄inij? Ngok oto pa reнге Numal ser ko nga pia-werai suri tevir, arloli erres rreknga arloli esij. Ko nir para-loli p̄irres ko, suri Numal ser orongwose puloli para-loli p̄irres.

⁵ Jinibb sopor arrorrmir nabong sopor aron wor arasi nabong m̄inij nen nir, ko jinibb sopor arrorrmir nabong jile ngok nir arsorsan kobbong. Re iok, ko kerr sisamis rraprrorrmir ko wor p̄irres, sete norrorrmien se kerr p̄ieru e. ⁶ Jinibb nga marrorrmir ko martor tutune nabong ngok nir van mare, arloli wor erpok reнге marosuri

Numal ko. Ko jinibb nga marurro nanen jijle ngok nir arloli erpok renge wor marosuri Numal ko. Suri arwera erres pa tevi Atua renge nanen ngok. Ko jinibb nga marmusus weretunen nga parurroi vison ngok nir, arloli erpok renge wor marosuri Numal ko, ko nir kele arwera erres tevi Atua. ⁷ Sete kerr san nga mauren sen evi se ni kobbong, ko sete san mijen sen evi se ni kobbong. ⁸ Poro kerr rrapmaur, evi se Numal nga kerr rrammaur. Ko poro kerr rrapmij, ko evi se Numal nga kerr rrapmij. Erpok ko, poro rrapmaur rreknga rrapmij, evi se Numal. ⁹ Suri Kristo emij pa ko emaur luwi kele pa renge mijen nga pivi Numal se nir nga marmaur ko se nir nga marmij pa. ¹⁰ Ko niko, erpe kami nga kamaani nanen ne orsel kobbong nir, suri sev kami kapwer lokloksi jinibb m̄inij nir? Ko kami nga kamrro nanen jijle nir, suri sev nga kami kammeteni p̄isij renge sele kami bbong nir? Kerr jile rraptur renge no Atua, nga pia-wera suri lat nga puto suri tevi kerr. ¹¹ Suri Naul On owrai nga Atua ojuji lweni ni ko owrai owra 'Nale ngel ewretun erpe inu numaur, Jinibb jijle parjipa ngatan jik parsurövi inu, parwerwerai nga inu nuvi Atua'. ¹² Ngel erpe owra kerr jijle rraptur renge no Atua ko rrapwowra tweni nanu nga marres ko nanu nga marsij nga rramlolir.

Sete rraploli sele kerr nir parvitan

¹³ Ko niko setemun rrapok-supsuṕe lokloksi lululweni kerr nir pirpok; rrap-supsuṕe suri ma lat san nga p̄ila wani, nga puloli setemun rrapok-loli sele kerr nir parjilaklak rreknga parvitan van

rengé nololien. ¹⁴ Inu nukorti pa tevi Numal Iesu, ko ngok ololi nurongwose nga ewretun nanen jijle arres kobbong, sete san orro. Ko poro nga san puosuri nga nanen san orro, ko ngok erpok ko pa, orro ko pa rengen. ¹⁵ Ko poro san nga mirpok ornge esij daron nga m̃ilesi nik kurro nanen san, ko ngok setemun kuvijuri sel nga kumrreni ni e ko. Sete kuploli nanen nga kumrroi pulokloksi jinibb san nga Kristo mimij suri pa. ¹⁶ Sete kuploli jinibb nir parworworsur suri nanu nga kumlolir marres, ko parwer lokloksir parwera arsj. ¹⁷ Suri nga batun vanu se Atua sete evi ne nanen ko minminen, ko evi ne ma murrun nga marres, ko demat, ko neiren nga Nem̃in On m̃ilair. ¹⁸ Renge daron nga kuploli majingen se Kristo rengé sel ngel, ko ololi Atua ornge erres e ko, ko jinibb kele nir arlesi erres e. ¹⁹ Ko ngok niko, kerr tetajer rrapvijuri sel nga m̃ilai demat, ko ngel puloli kerr rraplila lululweni se kerr nir. ²⁰ Kami sete kaploli nanen pulokloksi sev nga Atua muloli pa musuw. Nanen jijle parurroir kobbong, ko esij ko ma rengé parurroi san nga pulokloksi jinibb san pivitan van rengé nololien. ²¹ Nanu nga m̃irres nen ma nga nik kuploli evi nga nik sete kuprro vison, ko sete kupmini norro, rreknga sete kuploli nanu m̃inij nen kele san nga puloli selem pivitan van rengé nololien. ²² Nik nosurien som oto livö rengé Atua ko nik. Ko inu nosurien suk oto livö rengé Atua ko inu. Nik sete kupon tertere inu bevijuri nik rengé vison, ko inu sete bon tertere nik kupvijuri inu. Ko neiren ma rengé nir nga sete norrorrmien ser eru e re daron nga mar-

vijuri norrormien ser nga muwra nanu ngok evi nanu nga m̃irres. ²³ Ko poro norrormien se kami daron nga kamroi p̃ieru e, ko Atua p̃iwer lokloksi kami nga kamuroi. Suri kami sete kamloli renge nosurien te. Ko nanu jijle nga sete muto renge nosurien evi nololien.

15

Sete rraprorrmi kerr kis kobbong, kerr rraprorrmi wor jinibb m̃inij ko nir

¹ Kerr nga nosurien se kerr m̃iterter pa musuw, rrapla se wor nir nga nosurien ser muwelili, ko sete rraploli nanu nga parres renge kerr kis bbong nir. ² Ko rraploli ma pipel: rraprorrmi sele kerr nir, nanu nga nir marmerrenir, nga puloli nir nosurien se nir parterter kele wor. ³ Suri Kristo kele sete ololi nanu nga m̃irres renge ni luwi bbong, ko erpel ma, erpe Naul On muwrai muwra 'Nale ser nga marsij nir, nga marok-werair tevim, nir kele le ngel marwerair tevi inu.' ⁴ Nanu jijle nga maruli renge Naul On, arulir suri nga parvisviseni kerr, nga puloli norrormien se kerr p̃iterter. Suri nale on nga marto renge Naul On arloli kerr rramrunge erres, ko ololi nosurien se kerr pipriv. ⁵ Atua okloli nosurien se kami arperiv ko kamrunge erres. Ko ngel evi verusen suk, nga ni puloli kami jile norrormien se kami parivi sansan bbonge. Suri kami kamvijuri pa sel se Iesu Kristo. ⁶ Ko ngok puloli nga kami jile kaprongwos kapsurövi Atua Tata se Numal se kerr Iesu Kristo renge drrelan sansan.

Meri Isrel nir ko jinibb m̃inij nir parini wor lat pisansan ko

⁷ Kami kaprevei wor sele kami ko nir parini ji kami kapkorti lat pisansan, pirpe Iesu Kristo mirvei kami vini lat sansan, kamkorti m̃irres tevi ni. Renge sel ngok ko ololi nosrövien van ji Atua. ⁸ Nuwrai tevi kami renge mauren se Iesu renge daron nga m̃ilik iel ngatan e emajing se m̃eri Isrel nir, nga piviseni nga Atua ololi jile rijrijen sen nga muwrai pa tevi apu ser nga tuwi nir arpelari. ⁹ Ko ni ololi erpok nga puloli jinibb ne vare nir kele parsusi Atua nisen van mare suri murrormir, erpe nga Naul On owrai nga muwra 'Ko inu bea-susi nisem van mare ji jinibb ne vare nir mian ko ßela nubo bosusi nisem van mare.' ¹⁰ Ko Naul On owrai kele, 'Kami jinibb ne vare nir, kappitevi jinibb se Atua nir, kañir korti tevir.' ¹¹ Vesan kele, Naul On owra 'Kami jinibb ne vare nir, kappitevi jinibb jikle nir, kapsusi Atua nisen pian mare.' ¹² Ko vesan kele Aesea owra 'Mian ko metka se Jese san pia-pelari. Ni pivini nga pivi m̃erwomu renge jinibb ne vare nir, ko nir para-lingi norrormien ser rengen p̃iterter.' ¹³ Selek nir, ngel evi verusen suk, nga Atua nga rramlingi nolo kerr rengen nga rrapla nanu nga rramtirive jin, ni pia-songni neiren ko demat renge nolo kami nga kamosuri ni. Ko ngok renge derteren se Nem̃in On puloli nolo kami pututun suri malume nanu nga kamtiriv tweni.

Majingen se Pol nga m̃imajing se jinibb ne vare nir

14 Selek nir, inu nurongwose nga kami kamwun saute murrun nga mĩrres ko norongwosien, ko kamrongwos kapvisviseni kami lululwenie nir. 15 Renge naul suk ngel inu nula nale nga marterter sopen tevi kami, nga puloli kami kaprrormi malume nale nga namwerair pa tevi kami. Inu nurij eterter erpok suri wor Atua ko elngi inu. 16 Ni elngi inu nga bevi jinibb ne majingen se Iesu Kristo, nga Bemajing se jinibb ne vare nir. Bemajing pirpe jinibb ne sulsulen san nga ðewerwer renge nosþen nga mĩrres se Atua. Ko pirpok ko nga puloli jinibb ne vare nir parirpe sulsulen san nga Atua þilai, ko Nemĩn On puloli nir paron. 17 Inu nukorti pa tevi Iesu Kristo, ko niko rreknga inu nurongwos bosrosrövik e sopen renge majingen se Atua; 18 ko bosrosrövik suri bbong sev nga Kristo mĩlngi renge inu bololi nga puloli jinibb ne vare nir partori Atua, renge nale nga mowrair ko renge nanu nga mololir. 19 Ko Kristo emajing renge derteren ne nanu nga marinijnij nawone nir, ko emajing renge derteren se Nemĩn On se Atua. Ko niko renge daron nga mevel suri sel renge Jerusalem mevini mejpari Ilirikam, tetajer renge sel inu nomok-wera tweni nosþen nga mĩrres se Kristo þetþeti. 20 Tetajer norrormien suk eterter nga bowra tweni nosþen nga mĩrres renge vanu nga jinibb nen nir setewor marunge. Numusus Bemajing naim nga jinibb mĩnij mĩlil tur jile pae. 21 Erpe nga Naul On muwrai muwra 'Jinibb nga sete marunge nosþen nen parlesi ko, ko jinibb nga sete marunge nosþen ne ni wor

parongwose.’

Pol orrorrmi nga pian pukluklu Rom

²² Nabong elep nga nomok-wera nobok-inuk nobok-kulkulue kami, ko majingen suk nir arok-to ore. ²³ Ko lelingen ngel inu numajing jile pa majingen suk nir nga iel nir, ko numrreni lengleng wor nga bevinuk bokluklu kami renga sia elep pa arasi osuw. ²⁴ Ko niko lelingen ngel nurongwos bololi le vajin. Ko numrreni bokluklue kami renga daron nga bean Spen e, ko ßelik beblen tevi kami. Ko renga daron nga bokluklu jile kami, renga daron nga bevel e, ko kami sopor parpitevik renga sel. ²⁵ Ko renga lelingen ngel inu bean mun Jerusalem, bololi majingen se jinibb se Atua sopor nga marlik ie. ²⁶ Suri kalesia ne Masetonia ko kalesia ne Akaea arsupuße nga parlai merrenien sapon tevi jinibb nir nga joror mijkie renga Atua jinibb sen nir renga Jerusalem. ²⁷ Norrorrmien ngok evi wor nga nir ko, nga parloli pirpok. Ko erpe norrorrmien ngok ewretun. Suri mñeri Isrel nir arla nale nga mñirres se Atua tevi jinibb ne vare nir, ko ngok niko erres jinibb ne vare nir parloli lweni pirpok, parla joror sopor nga Atua mñilai tevir tevi mñeri Isrel nir nga nevrer marmumrrol. ²⁸ Ko renga daron nga bosuw renga majingen ngok, nga ßela nevöt nga jinibb ne vare marlai ngel tevir pusuw, ko bevijuri sel nga bean Spen e ko bea-asi ji kami, bokluklue kami. ²⁹ Nurongwose renga daron nga bevinuk ji kami, ko bea-la nanu pilep lengleng nga marres se Kristo tevi kami.

³⁰ Selek nir, renge nise Numal se kerr Iesu Kristo ko renge merrenien nga Nemñin On mĩlai pa tevi kerr, inu nungoni tevi kami nga kappitevik renge loten suk, nga kami kaplot surik van ji Atua p̄iterter. ³¹ Kami kapngoni tevi ni p̄iterter nga ni putor totoni nolo jinibb ne Jutia nir nga sete marosuri, nga puloli nir sete parevjik, ko puloli nga majingen suk nga bololi Jerusalem, jinibb se Atua nga marlik ie parlesi p̄irres. ³² Ko inu ßeir pilep nga bokluklue kami vajin, poro nga Atua pimarong, ko ßeir pilep nga ßelik ji kami, puloli nga inu ßeterter kele. ³³ Ngel le evi verusen suk tevi kami, nga Atua nga mivi batu demat se kerr, ni p̄ilik tevi kami jijle. Pirpok ko.

16

Pol nale sen nga muwra erres tevi jinibb nir

¹ Nusrövi joji kerr nga mĩmajing se kalesia nir nga Kenkria nga nisen Pipi. Ni evi nesevin nga mĩmajing mĩrres milep san. ² Ko niko kami kaptekai ni van renge naim se kami nir renge nise Numal se kerr, pirpe jinibb se Atua nir marloli. Ko poro nga ni emrreni nanu san ji kami, ko kami kaplai ko wor tevi ni. Suri nga ni ololi sel tevi delung elep, ko evi nesevin san nga mĩrres tevi jinibb nir, ko tevi inu kele.

³ Ko nuwra erres tevi Akwila ko nesen sen wor Prisila, nga nuru morpitevik pa, kem nammajing renge majingen se Iesu Kristo. ⁴ Nuru ormarong pa pormij suri inu bonevis. Ko niko inu nuwra erres nga erres temijpal wor tevi nuru; ko sete inu kis nusan ko, nir kalesia nga marivi jinibb

ne vare kele wor nir arunge erpok. ⁵ Ko nuwra erres kele tevi kalesia nir nga marok-korti reнге naim se nuru.

Ko nuwrai erres kele wor tevi inu wor selek nga memrreni Epaenetas. Ni evi m̄er nga muosuri womue Kristo reнге jinibb ne Esia nir. ⁶ Nuwra erres tevi Merri, reнге nga m̄iplak temijpale kami. ⁷ Nuwra erres tevi laru ngel nuru, Antronikas ko Junias. Ko m̄eri Isrel nga itul ngel ko, namlik reнге naim ne nekaien namvesane. Laru ngel nuru, aposol nir arong-wose nuru erres, ko orivi kalesia owowomu mian ko vitunen vajin ko inu.

⁸ Inu nuwra erres elep tevi Ampliatus nga mukorti pa tevi Numal. Ni evi selek nga memrreni milep. ⁹ Nuwra erres tevi Opanas nga mukorti pa tevi kami reнге majingen se Kristo, ko Stakis nga inu memrreni lengleng. ¹⁰ Nuwra erres tevi Apeles, m̄er nga miviseni nga ni nosurien sen eterter weretunen reнге Kristo. Ko nuwra erres kele tevi metka se Aristopolas nga marlik reнге naim sen. ¹¹ Inu nuwra erres tevi Erotien m̄eri Isrel ngok, ko tevi nir nga markorti pa tevi Numal se kerr nga marlik reнге naim se Nasisas. ¹² Nuwra erres tevi nesevin ngel nuru Tritaena ko Triposa nga morok-majing milep reнге majingen se Numal se kerr, ko tevi Persis kele, selek nga memrreni milep nga m̄iplak milep reнге majingen se Numal se kerr. ¹³ Nuwra erres tevi Ropus. Ni evi jinibb san nga m̄imajing milep reнге majingen se Numal se kerr. Ko nuwra erres wor tevi tasu sen, nga ni mimetmete inu m̄irres erpe wor nga ni mivesik.

¹⁴ Nuwra erres tevi lartul ngel nir, Asinkritas ko Relkon ko Eremes ko Patropas ko Eremas, ko kalesia m̄inij nen kele nir nga marok-lik tevir iok. ¹⁵ Nuwra erres tevi Pilolokas ko vinel Julia, ko Nereas ko jojin wor, ko Olimpás ko jinibb se Atua nga marok-lik tevir iok. ¹⁶ Kapwera erres tevi kami lululwi tevi merrenien ko demat. Ko kalesia nir se Kristo kele nir arwera erres tevi kami.

Bongsi nale se Pol tevi nir

¹⁷ Selek nir, inu nuwrai eterter tevi kami nga kami kapmetmet ko wor reнге jinibb nga marw-erai parloli kami kapser wirrwirr, ko armerreni parlókloksi nosurien se kami, ko artere neses-reien nga kem namlai tevi kami. Kami kapwij wor ngasue nir ko. ¹⁸ Lartul nga marloli nanu ngok nir sete armajing se Kristo Numal se kerr; nir arok-vijuri bbong norrorrmien ser nga marsij ko nir, ko arok-rij nale melmelas nir ko nale nga marrun nir. Ko arok-kerkeris, ko arevei tweni jinibb sopor nga sete arloli nanu nga m̄isij san nabong san. ¹⁹ Jinibb jile arunge pa nga kamtur m̄iterter reнге nospen nga m̄irres, ko suri murrun ngel ko ololi inu nuir reнге kami. Ko numrreni kami kaprongwose sev nga marres ko sev nga marsij, ko niko kami sete kapan reнге nanu nga marsij nir, pijki rres nawon. ²⁰ Sete ngasu nga ngasu rragrrag te nga Atua ne batu demat se kerr puni Demij van ngatan reнге nolon ßela kami kapbböt ren. Ngel evi verusen suk, merrenien se Numal se kerr Iesu piptevi kami tuwi ngok vini.

²¹ Timoti nga mok-majing tevik, ni owra erres tevi kami. Ko m̃eri Isrel nga itul ngel, Lusias ko Jeson ko Sosipata, nir kele arwera erres tevi kami. ²² Inu le Tosias nuli tweni Pol nale sen nga muwrair renge naul ngel, ko inu kele nuwra erres tevi kami nga kerr rramivi pa kalesia, rramkorti pa tevi Numal se kerr Iesu.

²³ Jinibb san nga nisen Gaeas nga inu Pol nomok-lik renge naim sen, ko kalesia nir marok-ini jin marok-korti renge naim sen, ni owra erres tevi kami. Ko Erastas nga mivi m̃er nga mok-metmete nevöt ne ngaim ngel, ko tasi wor kerr Kwotas, nuru korti orwera erres tevi kami. ²⁴ [Ko ngel evi loten suk, nga merrenien se Numal Iesu Kristo pipitevi kami. Pirpok ko.]^A

Nale ne parsurövi nise Atua pian mare

²⁵ Kerr rrapsurövi Atua nisen pian mare. Ni kobbong esan orongwos puloli kami kaptur p̃iterter renge nosurien se kami. Nale ngok osorsan tevi nosp̃en nga m̃irres nga nomok-werwer rengen suri Iesu Kristo, ko osorsan tevi nale nga Atua m̃ilngi silveni tuwi jer pa, ko lelingen ngel vajin ololi oto limjer erres. ²⁶ Atua nga mimaur tuwi ngok vini, ni emajing renge nale nga propet sen nga tuwi jer pa nir maruli nga parwowrai nale nga Atua m̃ilngi silveni ngel tuwi jer pa, piplari vajin limjer. Ko ni owrai eterter nga nale ngel puwlu jile renge vanu nga musuwsuw ngok nir, ko puloli jinibb parosuri ni, ko partori ni. ²⁷ Atua sansan bbong, ko esan

---

^A **16:24** Nale nga muto re nolo [ ], rrek sete Pol oli, ko jinibb san ea-uli vitue daron nga muli tweni kopi san ne naul ngel.

norongwosien sen otoa, ko niko kerr rrapsturövi
ni renge nise Iesu Kristo tuwi ngok vini. Pirpok
ko.

Naul On Nga Mimerr Uripiv
The New Testament in the Uripiv language of
Vanuatu

copyright © 1996 Wycliffe Bible Translators

Language: Uripiv (Uripiv-Wala-Rano-Atchin)

Dialect: Uripiv

Translation by: WBT

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

96303ce7-aa0a-513c-862d-415957a542e1